

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קה.:

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קנה

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת

ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר

(ה"מ שמו שמה)

ליקוטי

בספר טוב הארץ [א] ששם מדבר ג"כ מענין א"י, והבן הדבר היטב לדמות מילתא למילתא, כי הכל אחד עם הנ"ל:

קנג [ב] קבלת פני ת"ה. כי הלבנה אין לה אור מעצמה כלל, רק היא מקבלת אור מהשמש, היינו ע"י שהלבנה היא כמראה מלוטשת, עי"ז מקבלת אור מהשמש, ומתנוצץ ממנה אור להאיר על הארץ. אך אם ה' גשמה עב והשוך בלתי מלוטשת, לא היתה יכולה לקבל אור השמש כלל. וכן התלמיד והרב הם בחי' חמה ולבנה כמבואר במ"א [ג]. ואם התלמיד יש לו פנים, היינו בחי' אנפין נהירין, בחי' מראה מלוטשת, אזי יכול לקבל פנים, לקבל אור פני הרב. ואזי ראוי שהרב יתראה עצמו בתוך פני התלמיד המקבל פניו, כמו בכל מראה מלוטשת, שכל העומד כנגדה רואה את עצמו בתוך המראה. כן מחויב ג"כ כאן, שהתלמיד יקבל פני הרב, היינו שיקבל פני הרב לתוכו, שיתראה בתוכו פני הרב. וזהו קבלת פנים, היינו קבלת פנים ממש כנ"ל, וזהו דווקא אם יש להתלמיד פנים, היינו אנפין נהירין שהם בחי' מראה מלוטשת כנ"ל. אך אם אין לו פנים, היינו שהוא בחי' אנפין חשוכין, אזי אין יכול לקבל פנים כנ"ל לענין חמה ולבנה. ובוודאי אין מראה בתוכו פני הרב, כמו העומד נגד כל דבר עב והשוך. ועל ידי זה אפשר לדעת, אם הוא משוקע בתאוות ממון, כי אם אין רואה א"ע בו, יודע שהוא בבחי' אנפין חשוכין, שהוא בחי' המשוקע בתאוות ממון כמבואר במ"א [ד] (לעיל בסי' כג ע"ש). וכן כ"א נגד חבירו, אפשר לו לדעת עי"ז. כי כ"א שיצא מתאוות ממון יותר מהחבירו, נקרא כנגדו צדיק, כמבואר במ"א (שם [ז]). וז"ש (דברים ה) **פנים בפנים וכו'** היינו בשעת מתן תורה היו ישראל בבחי' אנפין נהירין, והיו יכולים לקבל פנים דקדושה, היינו שיתראה בתוכם פנים דקדושה כנ"ל. וזהו פנים בפנים, שפנים דקדושה היה בתוך פניהם, בחי' קבלת פנים כנ"ל. וזהו **דיבר ה' עמכם**, שהדיבור היה מדבר עם כ"א ויוצא מכ"א מישראל, מאחר שנכלל בתוכו פנים דקדושה כנ"ל: אך מי שהוא עזות פנים, אין לו פנים דקדושה, ואינו יכול לקבל פנים כנ"ל, וע"כ ארו"ל (נדרים ב) כל מי שיש לו עזות בידוע שלא עמדו רגלי אבותיו על הר סיני [ח]:

קנד [ט] **דע** כי יש יראות נפולות, וכל היסורין והדינים שיש לאדם, כולם הם מהיראות הנפולות שנפלו לתוך זה הדבר שהוא מתפחד^א ויש לו יסורין ממנו. והם בחי' (שבת עז ע"ב) ה' אימות אימות' חלש על הגיבור, שאף שהוא נגד הטבע, שהגבור יפחד מהחלש, אך שהוא מחמת היראה העליונה שנפלה ונתלכשה באלו הדברים. וע"כ הם כמספר ה' כנגד ה' גבורות שהם ה' אותיות מנצפ"ך^ב כפולים. וצריך להעלות היראות הנפולות לשרשם למקומם. ומקום היראה היא בלב, כמו שפרש"י דבר המסור ללבו של אדם נאמר בו **יראת** (קדושים יט). והיראה צריכה להיות עם דעת, כי בלא דעת נאמר (איוב ד) **הלא יראתך כפלתך** [י].

מוהר"ן קה.

בלב, כי גם עכו"ם יש לו דעת, אך הוא בלא לב. אך עיקר הדעת כשהוא בלב, כמ"ש (דברים ד) **וידעת היום והשבות אל לבבך** כ"ש (שם כט) **ולא נתן לכם לב לדעת** דייקא. וכשמחבר הדעת שבלב עם היראה ששרשה ומקומה בלב, אזי נאמר (משלי ב) **אז תבין יראת ה' ודעת אלקים תמצא** [י]. והנה כתיב (שם כט) **מולך במשפט יעמיד ארץ**, היינו ע"י משפט מעמיד ומעלה היראה שהיא בחי' ארץ, כמ"ש (תהלים עו) **ארץ יראה**. ומשפט הוא מה שהאדם שופט ודן עצמו על כל דבר ודבר שעושה, טרם שידינו אותו למעלה. וע"י מה שהוא בעצמו שופט א"ע ניצול מדין שלמעלה כי כשיש דין למטה אין דין למעלה [יא]. וכיון שאין עליו דין אין צריכה היראה ליפול ולהתלבש למטה, ואין צריך לירא משום דבר, ואין לו רק יראה העליונה יראת הרוממות: [ב]ענין כל זה לעיל בהתורה, מי שרוצה למעום מעם אור הגנוז בס"י מו שם מבואר כ"ז באריכות]:

קנה [יב] **עצבות** הוא מדה רעה מאד. ומה שאדם^א אינו נוסע להצדיק הוא מחמת עצבות וכבידות וכן מה שאינו מתפלל כראוי הוא ג"כ^ב מחמת עצבות ועצלות. היינו מחמת חסרון אמונה, כי בוודאי אם היה לו אמונה שלימה, והיה מאמין שהש"י עומד עליו, ושומע כל דיבור ודיבור שיוצא מפיו, ומאמין לקול תפילתו, בוודאי לא היה לו שום עצבות ועצלות וכבידות בתפילתו, ובוודאי היה מתפלל כראוי [יג]. אך עיקר בלבול התפילה הוא בא מחמת חסרון אמונה. וע"כ נופל עליו עצלות ועצבות, ומבלבל את תפילתו. כי עיקר העצבות והעצלות הוא מחמת חסרון אמונה. כמו למשל כשמוחיון חמה בארץ טובה, אזי הוא גודל וצומח ופה, ואינו מזיק לו שום רוח ולא זיקים ורעמים, וזה מחמת שיש כח הצומח וכה הגודל, ע"כ אינו מזיק לו שום דבר. אבל כשנותנים החמה בארץ שאינה טובה לזריעה, אזי הוא נרקב בארץ מחמת שאין לו כח הצומח וכה הגודל. ואמונה היא בחי' כח הגודל וכה הצומח, כמ"ש (אסתר ב) **ויחי אומן את הדסה** לשון גידול [יד], וכמ"ש רז"ל (שבת לא) אמונה זה^ה סדר זרעים. וע"כ כשיש לו אמונה שהיא בחי' כח הגודל^ו וכה הצומח, אזי אין מזיק לו שום דבר ואינו ירא משום אדם ושום דבר, ומתפלל בחיות כראוי, ונוסע להצדיק, כי אינו מתירא ומתפחד^ז משום ענין שבעולם. אבל כשיש חסרון באמונה, אזי אין לו כח הגודל וכה הצומח, ואזי הוא נרקב ממש כמו החיטה^ח הנ"ל, וע"כ יש לו עצבות ועצלות וכבידות, והוא נרקב ממש: וזה בחי' ארך אפיים^ט [יז], היינו מה שאינו ירא משום דבר, ואינו משגיח על שום ביטול ובלבול בעבודתו, רק עושה את שלו, זה בחי' ארך אפיים^י. שאין שום דבר יכול לבלבל אותו, כי לא איכפת ליה שום דבר, רק עושה את שלו בעבודתו את הש"י. כי ארך אפיים הוא תלוי בבחי' אמונה,

תורה אור
דברים ואתחנן ה (ד) פנים
פנים דבר יקום עיניך פנים
מתוך האש:

תורה קנה
ויקרא קדושים יט (יד) לא
תקלל תרש ולפני עני לא
תמן מכשל ויראת פאלהוין
אני יתנה:
איוב ד (ו) הלא יראתך
סלמך תקומך ותם דרכיך:
דברים ואתחנן ד (לט) וידעת
היום והשבות אל לבבך כי
יתנה הוא האלהים בשמים
ממעל ועל הארץ ממתת אין
עוד:

דברים כי תבוא כט (ג) ולא
גמ יתנה לכם לב לדעת
ועינים לראות ואזנים לשמע
עד היום הזה:
משלי ב (ה) אז תבין יראת
יתנה וידעת אלהים תמצא:
משלי כט (ד) מלך במשפט
יעמיד ארץ ואיש תרומות
יתרסנה:
תהלים עו (ט) משמים
השמעת דין ארץ יראה
ישקטה:

תורה קנה
אסתר ב (ז) ויהי אמן את
הבוקר היא אסתר בת דדו כי
אין לה אב ואם והצעה יפת
תאר וטובת מראה ונבנות
אביה ואמה לקחה קרובי לו
לבת:
במדבר יד (יח) ויך ארך
אפים ורב חסד נשא עון
ונשע ונקה לא ינקה פקד
עון אבות על בנים על
שלישים ועל רבעים:

^א בתשכט - הוא מחמת (ותיבת ג"כ נחמק)

^ב עיין תורה סב אות ב'

^ג עיין בראשית רבה ל' ח'

^ד בדפ"ר - זו

^ה בדפ"ר - גידול

^ו בדפ"ר אינו מפתח

^ז מתולו - החסות

^ח מתרצו - אפים

^ט שמות לד ו', ובמדבר יד יח.

^י מתרצו - אפים

^א מהרב המקובל רבי נתן שפירא. [במהדו' שנת תסו דף ח: במהדו' תרנא דף ה:, במהדו' תשסא עמ' יט] ועיין חסד לאברהם מעין א' נהר כה ומעין ג' נהר ג'.

^ב לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ג * תורה ו' אות ה' ועיין עוד תורה צא תנינא [עיין ב"ב עה. פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה]

^ד מתרצו - מחוייב

^ה הערת מוהר"ג בתקפא

^ו בסוף תורה כג בהשטטות לאות ג'. ועי' שלוקי הוא מאן לנטי כיתא ופנס הכיית גורס ליפול כהאזות ממון וכפלט לם חולק על חביוו האומני כיתא יוחי ממנו ע"ש. עוד כזה עיין לק"ה קטושינ הל' ג' אות ג' וזאת ד'.

^ז לעיל תורה לה אות ו'. ותורה קמו

^ח לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ט בדפ"ר - מפתח, ובתקפא מוהר"ג תיקון- מתפחד

^י גם בדפ"ר אימות, ומתולו - אימת

^{יא} גם בדפ"ר מנצפ"ך, ומתולו - מנצפך

^{יב} עיין פרש"י שם

^{יג} עיין לק"ה יום כפור ב' ג' וגם תורה א' תנינא אות ה'

^{יד} * דברים רבה שופטים פרשה ה' [פסקא ד']

^{טו} הערת מוהר"ג בתקפא

^{טז} לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^{יז} מתרצו- שהאדם

תהלים לו (ג) בַּטַח בַּיהוָה וְצַדִּיק שֶׁכֵּן אֲרֵץ יִרְעָה אֲמוֹנָה: שמות כי תשא לד (ח) וַיִּמְהַר מִשָּׁה וַיִּקַּד אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:

תורה קנו תהלים נא (יב) לֵב סָהוֹר קָרָא לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נְכוֹן חָדַשׁ בְּקִרְבִּי: תהלים כז (ח) לֵךְ אֶמֶר לַבַּיִת בְּקִשׁוֹ פָּנֵי אֶת פָּנֵיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ: במדבר מטות לא (כג) כָּל דְּבַר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּפִי: דביאל יב (ג) וַתִּשְׁפַּלֵּם יְהוָה כּוֹהֵן הַקֹּדֶשׁ וַתַּצְדִּיקֵם יְהוָה יְהוָה כְּמִכְבֵּים לְעוֹלָם וָעֶד:

קה: ליקומי

אריכת אפים קנה .

לב טהור קנו

מוהר"ן

כי כל זמן שיש ע"ז בעולם חרון אף בעולם (ספרי פ' ראה), אבל ע"י אמונה שהוא היפך ע"ז, נתבטל החרון אף, וזוכין לאריכת אפים שהוא היפך החרון אף. היינו שזוכה ע"י אמונה לאריכת אפים, שיאריך אפו על כל דבר יבולבול ומניעה שעובר עליו בתפלתו ועבודתו, שישבול הכל, ולא יתעצב ולא יתעצל ע"י כל רק יעצור רוהו ולא יכפת ל' כלל, ויעשה את שלו בעבודתו ויעבור על הכל ולא יהוש על כל הבלבולים והמניעות כלל. שכל זה הוא בחי' ארך אפיים, שזוכין ע"י אמונה שהוא בחי' כח הגודל וכח הצומח. כי ע"י הוא גדל וצומח ומצליח בעבודתו, כי לא יוכל לבלבלו שום מונע להפילו בעצבות ועצלות ח"ו ולמונעו ע"י ח"ו רק יעשה את שלו ברויות ושמהה, ולא יסתכל על כל הבלבולים כלל, שכל זה הוא בחי' ארך אפים בחי' אמונה בחי' כח הגודל וכח הצומח כנ"ל : ודע שארך אפיים תלוי בא"י [1], כי שם זוכים לבחי' ארך אפיים" כי א"י הוא בחי' אמונה [2], כמ"ש (תהלים לו) **שכן ארץ ורעה אמונה**, 'וכמשרול' (כתובות קי ע"ב) כל הדר בארץ ישראל דומה כמו שיש לו **אלקי** [3]. נמצא שא"י הוא בחי' אמונה, וע"י אמונה זוכין לבחי' אריכת אפיים כנ"ל, והיינו שלא יוכל לבלבלו שום מונע ובלבול מעבודתו כנ"ל. נמצא שעיקר עבודת איש הישראלי זוכין ע"י א"י [4] שהוא בחי' אמונה בחי' אריכת אפיים בחי' כח הגודל וכח הצומח, שע"י זוכין להתחזק בעבודתו ולכלי להסתכל על שום מונע ומעכב ומבלבל, שא"א לזכות לעבודת ה' באמת כ"א ע"י וכנ"ל. ועיקר גודל ההשתוקקות וההתלהבות של משה רבינו ע"ה שהי' מתלהב לא"י כ"כ [5], הי' רק בשביל מדה זאת של אריכת אפים, מחמת שראה ששם בא"י זוכין לבחי' ארך אפים כנ"ל. וזשארז"ל (סנהדרין קיא) **וימהר משה ויקד ארצה וישתחו** [6], מה ראה ארך אפים ראה. היינו כנ"ל, כי מחמת שראה בחי' ארך אפיים" שהוא תלוי בארץ ישראל כנ"ל, ע"כ **ויקד ארצה** שהיה לבו בוער לארץ ישראל [7], כדי לזכות לארץ אפיים" כנ"ל [8]. וזה שאמרו שם וחד אמר אמת ראה, מא"ה ומאמ"ח" ולא פליגי [9], כי א"י היא בחי' אמת כמבואר במ"א (א): **וימוסיק שם בגמ' ש"מ ארך אפיים ראה**, כי עיקר היא בחי' אריכת אפיים כנ"ל [10]: וצריך כל אדם לבקש מהש"י שיהיה לו כיסופין וגעגועים לא"י, וגם שיהיה געגועים לכל הצדיקים לא"י. והוא סגולה להכעם ולעצבות [11], כי כל הכועס כאלו עובד עכו"ם (שבת קה) [12], אבל א"י הוא בחי' אמונה בחי' ארך אפיים היפך הכעם : וזה שקודם ק"ש שהוא אמונת היחוד, אנו מבקשים והוא יוליכנו קוממויות לארצנו, היינו שאנו מבקשים ומתגעגעים לא"י, וע"י זוכים לאמונה, היינו ק"ש שהיא אמונה :

הש"י ממש, והוא בחי' רוח"ק. וצריך לחדש תמיד, לבקש בכל פעם בתחנונים ודברי רצויים חדשים. ולזכות לזה צריך מהרת הלב. ומהרת הלב הוא ע"י שמתלהב ובווער לבו להש"י, ע"י נטהר הלב. כי נגד שנתלהב ונבער לעבירה או לתאוה רעה ח"ו שמוה נטמא לבו, נגד זה צריך שיתלהב ויבער לבו להש"י, ש"כע"י יטהר לבו, כ"ש (במדבר לא) **כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש**. וכשיש לו מהרת הלב, אזי זוכה לדבר בכל פעם דבורים חדשים שהוא בחי' רוח"ק: וזהו **לב טהור ברא לי אלקים**, אזי ורוח נכון חדש בקרבי, שיזכה לחדש דבורים חדשים, שהם בחי' רוח"ק כנ"ל :

ולבא להתלהבות והמימות

להש"י, הוא על ידי תנועה. כי תנועה מעורר המימות [13], כמו שאנו רואין בחוש אם יורוק חץ ויתחוב בראשו שעוה, אזי ימס השעוה [14] מחמת החמימות הבא על ידי התנועה. וכן כשאדם הולך הנה והנה" ע"י תנועתו הוא מזויע. [15] ועיקר התנועה הוא מהמחשבה כי מתחלה המחשבה נוחה ושקטה ואח"כ מתחלת המחשבה להתנועע ממחשבה למחשבה. היינו מתחילה כשישב על מקומו היה מחשבתו לישב. ואח"כ כשרוצה לילך מתחיל מחשבתו להתנועע ממחשבה הראשונה לחשוב לילך, וע"י כן מוריד המימות. וע"כ כשאדם ישן צריך לכסות עצמו, כי מחמת שהמחשבה נוחה ושקטה אין לו המימות. וכמו כן ברוחניות כשהמחשבה חושבת בגדולת הכורא ית' ובתורתו הקדושה ומתנועע ממחשבה למחשבה, ע"י התנועה מוריד המימות, ובווער לבו להש"י. וכן עיקר המימות יסוד האש הוא מה שמקבל מתנועת הכוכבים כי יסוד האש הוא למעל' מיסוד האויר, וסמוך לגלגלים, וכן כל גלגל מקבל מוגלגל שלמעל' הימנו ע"כ ע"י שמצדיק הרבים, היינו ע"י שמקרב בני אדם לעבודת הש"י, או ע"י שדן כל אדם לכף זכות שגם זה נקרא מצדיק הרבים ע"י מוריד ג"כ המימות והתלהבות להש"י, כמ"ש (דביאל יב) **ומצדיקי הרבים ככוכבים**. והוא מקבל החמימות ממה שלמעלה ממנו, ויכול להוריד המימו' לאחר ג"כ, כמו הכוכבי שמקבלי' מלמעל' ומורידיו למטה. אבל מי שאינו מקבל החמימות ממי שלמעלה אף שמביא המימות לאחר הוא רק לפי שעה, והוא עצמו מתקרר כמו הברזל המלובן שמשליכין למים, שהברזל עצמו מתקרר, וגם המים שנתחמם הוא רק לפי שעה : [16] ולבא להתלהבות עד כאן. לא נכתב יפה כסדר. כי לא שמעתי זה הענין מפיו הק' בעצמו, רק מפיו אחר בשמו. ועיקר הענין ע'

13 ספר הברית ח"א מאמר ו' פ"א
14 בתקפא ברגר - הנהגה. ובג'סין - הנהגה. ובאוצר לא ברוך
15 ביאור מוהר"ג בתקפא
16 מתרצו - להש"י
17 מוהר"ג בתקפא
18 ספר הברית ח"א מאמר ו' פ"א
19 גס בדפודר - שהיא. ומתרגל - שהוא
20 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
21 הערה השייך לנגה 1 מתרצו - שריפה. 2 ספר הברית ח"א מאמר ו' פ"ו
22 בתשכט - להש"י
23 עיין תורה כא אות א' וספר הברית ח"א מאמר ו' פ"ג ומרש"א בגררים ח':

24 בה אמת וע"י אמונה לארך אפיים, עיין פל"ח ולק"ה תפלין ה' מא.
25 עיין לק"ה תפלין ה' יו. ועיין פל"ח אות ח'
על תורה כ', ומש"כ שם שמעתי מאחד מאנ"ש עיין בביבי הנחל על תורה כ'. ועיין לק"ה ברבת הרי"ת ד' ית כח הכסופין לעורר סיוע מהדבר שנמשך אליו.
26 הלשון שם כל המקור בגדיו והמשבר כליו והמפור מעותה בחמתו אבל לשון כל הכועס אינו שם אלא בוהר בראשית כו: ועיין הרי"ם סו ח' שגם העצבות היא אבק הכעס.
27 גס בדפודר - שהיא. ומתרגל - שהוא
28 לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו
29 הערה השייך לנגה 1 מתרצו - שריפה. 2 ספר הברית ח"א מאמר ו' פ"ו
30 בתשכט - להש"י
31 עיין תורה כא אות א' וספר הברית ח"א מאמר ו' פ"ג ומרש"א בגררים ח':

21 שמות לד ח'
22 מתרגל - אפים
23 עיין ימי מוהר"ג ח"ב אות א'
24 מתרצו - אפים
25 עיין שיש"ק ח"ג אות תקלו
26 מתרצו - ומא"ח
27 ע"ש בגמ' שדלא פליגי הם דברי רבינו.
28 גס בדפודר היא ומתרגל - הוא
29 **בתורה ואכלתם סימן מז**
30 מכאן עד הנקודותים מוהר"ג תיקן את לשון הדפודר שם הלשון - ומסתברא כמ"ד ארך אפיים ראה כי אמת הוא למעלה מאמונה כי מחמת אמונה באים לאמת.
31 מתרגל - הוא
32 כי ע"י אמת זוכה לאמונה כמבואר בתורה ו' עפ"י זהר בלק קצת: אמונה אתקריאת כד אתתבר

32 מכאן עד ודע שארך אפיים, אינו בדפודר אלא הוספה של מוהר"ג בתקפא
33 מתרגל - בלבול
34 מתרצו - אפים
35 עיין שבחי הר"ן סימן כב
36 מתרצו - אפים
37 תורה ו' אות א'
38 בתרגל - וכמש"ל, תשכו - וכמש"ל, מתרצו - וכמש"ל
39 בתקפא - (כתובות קיא) ובתשכט תוקן
40 בתשכט - אלוך
41 עיין גם פרש"י ויקרא כה לח ווהר יתרו עט:
42 עיין ביאור הליקוטים השמטות עמוד שכה במהדורת תשנ"ו עיין שיש"ק ח"א אות תפת
43 דברים ג' כט ואתהנן וכו' אעברה נא ואראה את הארץ וכו' וע"ש דעת וקנים בעלי התוס' שהתפלל תקטו תפילות כמנין ואתהנן

מאמר עצבות הוא מדה רעה

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

בתורה זו מבאר רבנו מדת אריכות אפיים ושמה שהיא תולדה של אמונה חזקה, וזוכים לה בעיקר בארץ ישראל שהיא ארץ האמונה, ואמונה היא כח מגדל ומצמיחה, כי כשיש אמונה אזי הכסופים לכל דבר שבקדושה הם גדולים, אבל המניעות על דבר שבקדושה גדולים על כן רק ע"י מדת ארץ אפיים אפשר לעמוד בכל הניסיונות העוברים על האדם עד שזוכה להוציא לפועל כיסופיו הקדושים. אבל בלא ארץ אפיים מפילין אותו המניעות וההמתנה לדבר שרוצה והבזיונות, לכעס ייאוש ועצבות וכבודות ועצלות, עד שנרקב ממש.

שיחות השייך לתורה זו

צריכין להכניס בחינת אריכות-אפיים, שהוא כבישת פעם בתוך הלב, שלא יקפיד כלל אפלו בלב, שזה עקר בחינת אריכות-אפיים, כמו שאמר רבנו זכרוננו לברכה על עצמו, שזכה לבחינה זאת בארץ ישראל, שיהיה לו אריכות אפיים כזה, שלא יהיה בלב שום צד פעם וקפידא, אפלו על השונא הגדול שלו שעושה לו כל היסורים, אף על פי כן אין לו בלב עוליו שום שגגה וקפידא. וזה עקר בחינת אריכות אפיים: (- ליקוטי אורח ח"א, הל' תפילין ה', יז).

כשדיבר רבי אברהם בן רבי נחמן ממעלת ארץ ישראל, היה מרבה להזכיר ולבאר מאמר הזוהר, שבעת שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה את ארץ ישראל ואמר לו: "הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור" - כתיב אחריו מיד: "וימת שם משה". שתיכף כששמע משה שלא יזכה ליכנס לארץ ישראל מיד מת משה ונכלל בארץ במיתתו (ועיין בליקוטי מוהר"ן ח"א סימן קנ"ה): (- שיש"ק ח"ג, סעיף תקל"ז).

בסוף ביאור הליקוטים בהשמטה - מה שאמר ר' אברהם בן ר' נחמן זכרוננו לברכה על ענין ארץ ישראל, כי בא אצלו במוחו בהיותו בברסלב על ציון מורנ"ת זיע"א, ענין נורא על ארץ ישראל. כי עתה בזה הזמן (הוא) (הנסיון הגדול והמניעה היותר גדולה מדרכי הקדושה כראוי, בודאי היא ארץ ישראל. וכמו שאמר רבינו זכרוננו לברכה, ומובא בליקוטי מוהר"ן סימן כ', כי היום המניעות הגדולות מארץ ישראל הם מוציאי דבת הארץ, ולא הים. וכמו שאמר רבינו זכרוננו לברכה על עצמו (- שיש"ק ח"ג, סעיף ע"ז), כשהאדם כבר מדלג על הכל, עוד צריך לעמוד בנסיון שלא לחלוק עליו כלל חס ושלום. וכן היום הנסיון לכל הוא, שלא לחלוק כלל חס ושלום על הנסיעה מכל בני ישראל לארץ ישראל, ושיתפללו היום על הצדיקים שיחשקו לארץ ישראל כראוי, כמובא בליקוטי מוהר"ן סימן קנ"ה, וכן להתפלל על אנשי-שלומנו היום שישתקקו כולם לארץ ישראל: (- ביאור-הליקוטים תו' זו: במהדר' תשמט, בהשטות עמ' שכ"ח).

ביאור הליקוטים תו' קנה - הנני להציג לפניך הקורא גם ראשי פרקים מהמכתב אשר הכנתי בענין זה לשלוח להמופלא בתורה וביראה וכו' (- הרב ר' אברהם שטרנהארץ זכרוננו לברכה, נכד מוהר"ת זיע"א), על אודות הנסיעה לארץ-ישראל, שדברנו בהיותי אצלו; אין ביכלתי לעניות-דעתי לברר ולקבוע גם ההלכה כמותו; כי מה נעשה בבוא הגאולה הפלילית לנסוע לארץ-ישראל, האם נחשב על-ידי-זה חס-ושלום לנפרדים ונתרחקים מאדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה על אשר אמר (בספר "חיי-מוהר"ן", סימן קצ"ז): "אני רוצה להשאיר ביניכם", וכן חס מלהזכיר ולומר דבר כזה שאין לו שחר, כי הלא נודע ש"דברה תורה כלשון בני אדם", וכן גם המה דבריו הקדושים האלה, כי כל זה דבר ואמר מחמת שמעוץ הסכנה שנסתפנו או מאד רבם ככלם של הנוסעים לארץ-ישראל - ידע ברור כיום שלא יתעורר גם אחד מעיר לנסוע לשם על קברו הקדוש, כי גם כשנשאיר במדינה הזאת נתפרדו מאד הרבה מאנשינו אחר הסתלקותו הקדושה, כי בהראש-השנה בימי חיינו הקדושים באו אליו לאומן על ראש-השנה האחרון לערף חמש או שש מאות אנשים, ויבלשון בני אדם בדרך אומדנא היו מרגלא לפומייהו לומר שבאו אליו או בערף אלף אנשים כן שמעתי מאבי זכרוננו לברכה בשם מוהר"ת (- רבי נחמן מטולטשין) זכרוננו לברכה, ואחר-כך בראש-השנה הראשון שאחר הסתלקותו הקדוש באו למספר ולא היו רק ערף ששים אנשים ולא יותר, ואלפי אלפים קל-וחומר שאם היה נוסע לארץ-ישראל להסתלק שם, שבדאי לא היו נמצאים רק יחידים מיחידים מגדולי אנשינו שהיו נוסעים לשם, וברבות הזמן היה נשפח הדבר לגמרי, אבל בנדון דידן, ובאלה הימים שפבר זכינו לשמוע "קול הקורא במדבר, פנו דרך ה', כל גיא ינשא, וכל הר וגבעה ישפלו" וכו' (מלשה"כ ישעיה מ, א), "ובמים עזים נתן לנו השם-יתברך את הדרך והנתיבה" (מלשה"כ שם מג, טז), בנפלאות שלא היו מעולם, וכל מחיר הנסיעה לבעל הספינה ברצוא ושוב הוא בעשרים וחמש רובל-כסף, והדרך כבוש ותמידי, עד שיש ביכולת לנסוע ולבוא ברצוא ושוב גם משם לאומאן לימי ראש-השנה הקדושים, ואין נכנה ונקרא בשם פירוד והרחקה מאדוננו מורנו ורבנו הקדוש זכרוננו לברכה להישב בארץ עיר אלקינו, ובתכלית ההיפך נכנה ונקרא בשם קירוב ודיקות לאדוננו מורנו ורבנו זכרוננו לברכה להישב בארץ העממים, ויש שגם במקומו ממדינת רוסיה רחוק וכבד עליו הדבר כמאצנינו ממש פנודע... : (-עיי"ש עוד; מובא בשיש"ק ח"א, סעיף תפ"ח).

עד כאן השיחות

הקדמה

רבנו מבאר כאן שבארץ ישראל מאיר האמת ועי"ז האמונה ועי"ז אריכות אפים ושמחה¹ ועי"ז יש כח להוציא לפועל כל דבר שבקדושה. ונראה לחלק את התורה הזו לשש חלקים-

- א. שמתחיל מהפסד שגורמת העצבות
- ב. וממשיך בכח האמונה לגדל ולהצמיח דהיינו להוציא לפועל את הדבר שמאמין בו
- ג. וממשיך במדת ארך אפיים שעל ידה מתגבר על כל המניעות לגדל ולהצמיח
- ד. וממשיך שלארך אפיים זוכים בארץ ישראל, כי שם מאיר האמת ועי"ז האמונה ועי"ז ארך אפים
- ה. וממשיך שזה הטעם שמשך רבנו כל כל נכסף להיכנס לארץ
- ו. מסיים בגודל חשיבות הכסופים וגעגועים לארץ ישראל.

ארך אפים

נראה שהנושא העיקרי כאן הוא מדת הארך אפים שיסודה מכח האמונה ועי"ז יש בה כח המגדל ומצמיח. ויש כאן נקודת חידוש כי בדרך כלל מתפרשת מדת הארך אפיים שנובעת ממדת הענווה ושפלות שתמיד ממתין לדעת רצון ה' ועל כן לא דוחק את השעה ומשליך עצמו על ה' שיוליך אותו, ואילו כאן לכאורה להפך מדת הארך אפיים היא בעיקר היכן שיודע היטב רצון ה' כגון נסיעה לצדיק ולהתפלל בכוונה, ורבנו מבאר שדייקא ע"י מדה זו רץ להוציא לפועל את רצון ה', ולכאורה קצת קשה כי נראה שארך אפיים אדרבה מאריך ומעכב את ההוצאה לפועל, אבל באמת גם כאן הארך אפיים היא שמאמין שכל עכבה לטובה וכל העיכובים על ידו ית' כפי צורך הזמן להוציא לפועל את הדבר הזה שחושק בו. כי כפי גודל הדבר הנכסף וכגון נסיעה לצדיק אמיתי ותפלה בכוונה שהיא התקשרות לצדיקו של עולם, כך גודל המניעות להוציא זאת לפועל בשלימות, ועל כן נצרך להמון אריכות אפיים לסבול את כל המניעות וביזיונות ושפיכות דמים שיבואו עליו עד שיזכה להוציא לפועל מבוקשו זה, כדי לעשות רצון שמים.

נמצא שהחילוק קטן ובשתי דרכים צריך אריכות אפיים², אחת כשלא יודע מה רצון ה' ומאריך אף עד שידע, והשנייה כגון כאן שיודע הרצון, רק לא יודע בכמה זמן רצונו ית' שיצא לפועל.

והאריכות אפיים הזו תלויה באמונה שהיא המגדלת ומצמיחה את הרצון והכח להוציא לפועל את רצונו ית'. דהיינו בגודל האמונה בו ית',

ובגודל האמונה בעצמו שמעשיו חשובים אצלו ית',

ובגודל האמונה בחשיבות הדבר שרוצה להוציא לפועל.

נמצא שכאן כל תועלת הארך אפיים מועיל רק אחרי שכבר החליט שזה הצדיק האמיתי ושהתיקון שלו להגיע אליו ולקבל ממנו תיקון, וכן בתפילה רק אחרי שכבר מאמין ורוצה להתפלל אליו ית' כראוי כדיבור של אמת לפניו ית', ומאמין שהתפלה שלו דייקא חשובה אצלו ית'. אז צריך עוד גם ארך אפיים כדי לסבול את ההמתנה ומה שיעבור בה עליו עד שיזכה להוציא לפועל כסופיו.

לכן האמונה נמשלת לעפר המגדל ומצמיח, להבדיל מפגם אמונה שהיא עפר שאינו מגדל, אלא מרקיב את הזרע הנזרע בו, וגם את העץ שממנו בא הזרע.

כי מכח האמונה בא לכסופים וגעגועים גדולים להוציא לפועל את הדבר שמאמין בו ורוצה בו. וכח הכסופים עצום להוציא לפועל את מבוקשו, (ובלק"ה (ברכת הריח ד' יח) מבאר שע"י הכסופים לדבר מקבל סיעתא דשמיא מהדבר שכוסף אליו להשיגו)

אלא שלפי גודל הדבר הנחשק כך גודל המניעות וכך הוא משך ההמתן הנדרש עד שיצאו כסופיו לפועל. ועל כן כפי גודל הנחשק כך נצרך למדת אריכות אפיים גדול יותר לסבול את ההמתנה ואת מה שיעבור עליו בזמן שממתין בכסופיו הגדולים שיצא הדבר לפועל, כי טבע האדם כשלא נעשה רצונו ובפרט כשבטוח בצדקתו שזה הדבר צריך שיצא לפועל אזי הוא כועס ודוחק את השעה עד שמתייאש ונופל לעצבות ואזי הוא נרקב ממש.

² אע"פ שהמילה שמחה בתורה נזכרת רק פעם אחת וכאילו אגב אבל ממה שפותח את התורה בגנות העצבות וידיעת ההפכים אחת שכמו שעצבות היא כבידות ועצלות כך לעומת זה השמחה היא זריזות וקלות לרוץ למצוות. ועיין לק"ה שמהרנ"ת למד מתורה זו דייקא שאמונה ושמחה הן עניין אחד. כגון בלק"ה הודאה ו' סג שכתב שם- שְׁמֵבְאָר בְּהַתּוֹרָה אֲרִיכּוּת אֲפִימָן קְנָה, שְׁכָל כּוֹחַ הַגְּדוּל וְהַצּוּמָח הוּא עַל יְדֵי אֲמוּנָה שֶׁהִיא בְּחִינַת שְׂמֵחָה בְּנֶ"ל. ובלק"ה אישות ו' יט לומד מהתורה שלנו שזריזות היא בחי' שמחה.

¹ וכן משמע בלק"ה תפלין ה' יז - וְרִצּוּעָה אַחַת נִמְשְׁכֶת עַד הַלֵּב, כִּי הַרְצוּעָה הוּא בְּחִינַת הָאוֹר שֶׁמִּמֶּשִׁיכִין מִבְּחִינַת אֲרִיכּוּת אֲפִימָן הַנֶּ"ל. וְעַל כֵּן צְרִיכִין לְהַמְשִׁיכָה עַד הַלֵּב, לְהַכְנִיֵס בְּחִינַת אֲרִיכּוּת אֲפִימָן שֶׁהוּא בְּבִישׁת פֶּעַם, בְּתוֹךְ הַלֵּב שֶׁלֹּא יִקְפִיד כָּלֵל אֶפְלוּ בְּלִבּוֹ, שֶׁזֶה עֵקֶר בְּחִינַת אֲרִיכּוּת אֲפִימָן כִּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוֹ ז"ל עַל עֲצֻמוֹ שֶׁזָּכָה לְבְּחִינַת זֹאת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה לוֹ אֲרִיכּוּת אֲפִימָן כִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּלִבּוֹ שׁוֹם צֵד פֶּעַם וְקִפְדָּא אֶפְלוּ עַל הַשּׁוֹנֵא הַגְּדוּל שֶׁלּוֹ שְׁעוֹשָׂה לוֹ כֵּל הַיְסוּרִים, אֵף עַל פִּי כֵּן אֵין לוֹ בְּלִבּוֹ עָלְיוֹ שׁוֹם שְׁנֵאָה וְקִפְדָּא. וְזֶה עֵקֶר בְּחִינַת אֲרִיכּוּת אֲפִימָן.

וזה בעצמו גם סיבת ההמתנה הנצרכת להוציא לפועל כל דבר וכפי חשיבותו כך ההמתנה גדולה יותר. כי עיקר הפגם שנעשה כשיוצא לפועל קודם זמנו זה שמוליד גאוה, כי כשאדם מקבל כל מבוקשו בקל, זה מוליד בו גאוה וישות כאילו בכוחו ועוצם ידו פעל כל זאת, אבל כשממתין וסובל הביזיון של ההמתנה ועוד ביזיונות כפי הנצרך לו, כל אחד כפי גודל ישותו שצריך לבטל, עי"ז זוכה שהצרה עושה צורה (תורה קע) וכמו זרע הנזרע שההמתנה בעפר מרקיב כל ישותו הגשמית ולא נשאר אלא צורתו הרוחנית שממנה גדל צמח חדש, הכי נמי האדם כל ישותו נרקבת בזמן שממתין ומתבזה ונשאר רק כסופים טהורים לעשות רצונו ית' ולגלות כבוד שמים, ואז מקבל את הדבר עם כלי שפלות וענווה.

על כן העיקר היא האמונה, שהיא כח המגדל ומצמיח, שהם הכסופים הגדולים אל הדבר הנחשק, ועי"ז יש לו מדת הארך אפיים שמגן עליו מכל פגע בזמן הגידול. כי באמת אע"פ שלא נראה שיש תוצאות למעשיו, אבל כמו זרע הנזרע, בתחילה אדרבה הוא נרקב, ואח"כ מתחיל לגדל שרש קטן ביותר, והולך וגדל, והוא צריך לסבול החושך ורטיבות ולבקוע את העפר שמעליו, והכל עדיין בתוך האדמה נעלם לגמרי מעין אדם. כך גם בעבודת ה' אע"פ שלא נראה לעין ולחוש שפועל משהו במעשיו, אבל באמת אין השתדלות לשוא, ובהעלם מתחיל מיד, רק לכל צמח יש את הזמן עד שמתגלה, כמו כל חי שיש לו את זמן העיבור הנעלם בבטן אמו עד שנולד ומתגלה. והכל יודעים שאם יצא קודם זמנו הוא נפל שאין בו תועלת וחיות.

וזה בחי' "ויהיו בעיניו כימים אחדים" שנאמר על יעקב אבינו, כי מרוב ההשגה בגודל החשיבות של הולדת בני ישראל מרחל, שום מניעה לא יכולה הייתה לבטל ממנו את הכסופים לדבר, לא ע"י כעס או עצבות ולא בייאוש, ולרגע לא נחלש מהרצון הגדול להוציא זאת לפועל, לכן כמה זמן שיקח עד שיזכה להשיג הדבר שנכסף אליו נחשב אצלו כימים אחדים, הפך הטבע של מי שממתין לאיזה דבר אזי אדרבה כל רגע נדמה לו לנצח.

ועומק העניין של אריכות אפיים מכח האמונה והארת האמת נראה שמבואר בתורה ו' סוד ההמתן שהם הנסיונות וביזיונות שמנסים את האדם הבא לקנות אפרסמון דהיינו דבר יקר ערך עד כמה באמת הוא רוצה. כמבואר שם שתחילה כשמזמן עצמו לתשובה מאיר לו שם אהי-ה הארת אמת גדולה ומיד נעלם וחוזר שם אהי-ה ומאיר לו בבחי' אחורים גמט' דם ואזי עובר עליו ביזיונות דהיינו שפיכות דמים, וניסיונות, וצריך להיו בקי ברצוא ושוב ולידום ולשתוק למחרפיו ואדרבה ללמד עליהם זכות, עד שזוכה להכין כלים ואזי חוזר האור הראשון ומאיר לו בכלים.

וענין ההמתן הנ"ל מבואר בתורה כב בסוד הירידה תכלית עליה שמוכרח שתהיה לפני שעולה מדרגה. דהיינו שהירידה דייקא היא תכלית¹, דהיינו מה שלומד להשפיל ישותו ולבטל גאוותו, ואעפ"כ להשאר עם כסופים גדולים לדבר הנחשק, ומבואר שם שזה בחי' העבודה שיש בין המצוות הנזכר שם ובתורה נט תנינא. ועין בבאור הבאיבי הנחל על תורה כ' שמבאר באריכות את ענין העבודה שבין המצוות, והירידה צורך עליה שיש לפני כל מדרגה שעיקר הכח לעמוד בנסיון הירידה שלא תהפך לנפילה, אלא תהפך בעצמה לעליה, הוא בארץ ישראל דייקא שאוירא מחכים בשפלות ואמונה ואריכות אפיים, וכמבואר היטב בתורה שלנו.

עוד גם עיין תורה ו' שבכלליות כל דרך תשובה צריך לחשוב אותה לים נגרש וסוער שרק אם כל הזמן אני קשור בליבי ועיני בקשר ברית אל המטרה דהיינו אל רצון הש"י, אזי אני מקיים "הנותן בים דרך" דהיינו דרך רוחנית במקום שלא שייך לסלול דרך, ועל כן בכל היסח הדעת כבר אפשר שאיבדתי את הכיוון, כי זו דרך שרק הקשר ברית העין והלב סולל אותה.

ולקשר הברית הזו קורא רבנו כאן אמונה וארך אפים שהם כח המגדל ומצמיח כי רק על ידי אריכות אפיים גדולה מאד אפשר לסבול מניעות וביזיונות זמן רב עד שזוכים להשיג את הדבר היקר שנכספים אליו.

ארץ ישראל

מדה זו של אמונה שמביאה לאריכות אפיים היא בארץ ישראל דייקא, כי האמונה תלויה בהארת אמת וא"י בה מאיר אמת מציאותו ית' ביותר כי ההשגחה עליה לא ע"י שרים כמו שאר ארצות אלא ע"י הקב"ה בעצמו, והיא מכוונת כנגד ארץ העליונה והיא שער שמים.

והארת האמת אולי אפ"ל שהיא בחי' אוירא דא"י מחכים, כי עיקר האמת היא החכמה שיודע שלא יודע כמבואר בתורה פג תנינא עה"פ אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני שזו בעצמה החכמה שאני יודע שהיא רחוקה ממני להשיגה. והחכמה הזו היא יסוד הענווה והשפלות כמבואר בתורה קצו שענוה בלא חכמה היא ענוה פסולה. ונראה פשוט שמדת אריכות אפיים לבד ממה שתלויה באמונה כמבואר כאן, אבל היא גם תלויה מאד בענוה ושפלות, שעל כן זוכים לה ביותר בארץ ישראל דייקא שאוירא מחכים. אבל בחו"ל יש יותר ישות

¹ עיין בזה בתורה כב מה שביארנו, כי לשון רבינו ירידה תכלית העליה לא נמצא בשום ספר רק בכולם הלשון ירידה צורך עליה, וממה ששינה רבנו מלשון הספרים משמע שהיתה לו כוונה מיוחדת ונ"ל כנ"ל, שבאמת יש תכלית בירידה עצמה. ועיין תורה עב תנינא שהשפלות נקראת גדולה, דהיינו שאצל רבינו הגדולה היא השפלות והעליה היא הירידה. אמנם צריך עוד ביאור בזה להבין עומק כוונתו.

וגאווה¹⁷ וממילא שם האויר אינו מגדל כראוי, כי הגאווה גורם לדחוק את השעה שמרגיש שמגיע לו הדבר ולא מוכן להמתין כראוי. וגם הביזיונות מפילין אותו לכעס ואח"כ ליאוש עד שנרקב ממש.

בתורה מ' תנינא הארכנו במעלות הארץ עפ"י ספרים ועפ"י רבנו. כיון שרבים מוצאי דבת הארץ נ"ל שצריך להרחיב ולחזור ולהדגיש שדעת רבנו שכל העבודה והקדושה והשלימות תלוי בארץ ישראל, ורק מי שלא יכול בשום אופן לבוא אליה, אזי יכול ע"י שנכסף ומתגעגע מאד באמת לבוא אליה, לזכות להארה וסיעתא דשמיא ממנה.

ועי"ש פל"ח שביאר בזה כיצד זכו צדיקים בחו"ל למדרגות גבוהות דהיינו ע"י כסופים אליה כמבואר אצלינו. ועיין לשון רבי אברהם בן נחמן שכתב כמו שאין ביכולת לקבל מאדמו"ר ז"ל זולת באמצעות מורנ"ת ז"ל, כי בו לבד נשפע מנשמת ודעת רבינו ז"ל להיות ביכולת לקבל מאתו. בן בענין ארץ ישראל, כי בה לבד נשפע וניתן מאור ודעת אדמו"ר ז"ל, להיות ביכולת לקבל מאתו:

משה רבנו

זוה הפירוש שמשה רבנו כשהראה לו הקב"ה את הארץ ראה בה מדת ארץ אפים ויקוד ארצה ופרש רבינו ויקד לשון האש תוקד דהיינו שלבו בער להכנס לארץ, כי ראה שבארץ ישראל מגודל הארת האמת שבה זוכים בה לאמונה חזקה ועי"ז למדת אריכות אפיים שהיא הכח לעמוד בכל הניסיונות והמניעות להשיג כל דבר בסובלנות ובלא דחיקת השעה.

עיין בביאור הפל"ח על תורה זו שביאר שכיון שמשה רבנו פגם באריכות אפיים במה שאמר להקב"ה (שמות ה' כג) "ומאז באתי אל פרעה וכו' והצל לא הצלת", ע"כ כל כך נכסף להיכנס לארץ ישראל ששם זוכים למדה זו. ואולי אפשר לבאר עוד עפ"י תורה כ' שם מבאר רבנו שטעות משה רבינו במי מריבה הייתה בדחיקת השעה, וזו כוונת התורה שהכה בסלע, הכוונה לסלע העליון שממנו נשפעים ביאורי התורה, ומשה רבנו ביקש מימי הביאורים בזכות מעשיו הטובים ולא ברחמים ותחנונים, ועל כן נחשב לו כאילו הכה והכריח את הסלע להוציא מים, ודחיקת השעה היא פגם אריכות אפיים. ושם מבואר שזה בעצמו גרם לו שלא יכנס לארץ, והיינו כנ"ל שעל כן כל כך נכסף להיכנס לארץ, כדי לתקן הפגם הזה בעצמו שגרם לו שלא להיכנס לארץ. ובאמת לפי המבואר כאן, לפי גודל הכסופים שהיו למשה רבנו להכנס לארץ היה ראוי שיכנס, אלא שנגזרה הגזרה משמים. ועפ"י הסוד נראה שזוה היה ממדת האריכות אפיים שלו ית', שאע"פ שחפץ מאד בגאולה הארץ אף וגזר שלא יכנס, כי כניסת משה רבנו לארץ היתה בבחי' גאולה שעדיין לא הגיעה זמנה.

ועיין לק"ה גולה ה' שדחיקת השעה דהיינו פגם במדת אריכות אפיים הוא סיבת כל החטאים כולם מגדול ועד קטן ומבאר שם שדייקא אצל צדיקים גדולים שברוח קדשם יודעים את העתיד להיות טועים בזמן שהוא עתיד לצאת לפועל (וכדאיתא בגמ' סנהדרין קו. ראייה היתה בת שבע לדוד מבראשית אלא שאכלה פגה) ויש להם כסופים עצומים לשם שמים להוציא לפועל את הכבוד שמים הזה, אלא שלפעמים הוא יצה"ר המתלבש במצוות, עד טועים ודוחקים את השעה ומולידים נפל.

יסוד העפר

נראה שככלל מדבר רבנו בתורה זו מיסוד העפר, שהוא בצדו הרע עצבות ועצלות כבדות (כמבואר במשנת חסידים ומובא בתורה ד'), דהיינו בחי' עפר שאינו מגדל ואינו מצמיח, וכל הנזרע בו נרקב. ובציודו הטוב מדת האמונה שהוא עפר שמגדל ומצמיח, שגם בו כל הנזרע נרקב אבל עמ"נ להצמיח, כי באמת כל צמיחה היא מהפסד המציאות הקודמת וכל החילוק הוא שעפר המגדל מפסיד רק את גשמיות הזרע ומכח הרוחניות שבו מצמיח בצלמו ותבניתו של האילן שממנו נזרע הזרע. ואילו עפר שאינו מגדל הוא כמו עצבות וכבידות שמפסיד גם את כל רוחניות הזרע שנזרע בו.

והן זו לעומת זו, כי אמונה היא גם בחי' עפר בחי' כבדות דקדושה אבל בשמחה ותקוה, שממתין לעצת ה' ורמו מה' לדעת מה רצונו וכשיודע רצונו אזי רץ לעשות הרצון שנודע לו, וכשיש לו מניעה מוכן להמתין הרבה מאד עד יעבור זעם, ואזי עבודתו קודש בכסופים גדולים להוציא לפועל את רצון ה' הנ"ל, ומאריך אף לסבול כל מניעה ובזיון שעומד בדרכו זו לעשות רצונו ית'.

¹⁷ עיין נדרים כב. - קא תמה רבי יוחנן ונתן לך שם לב רגז בבבל כתיב. ופרש"י - והיאך גבר כעסו של אותו בן מחוזא כל כך להרוג את חבירו: וא"ל שם בגמ' - ההוא שעתא לא עברינן ירדנא (דהיינו שענין לא נכנס מחו"ל לארץ ישראל). ופרש"י - ועבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר ולמקצת קדושות:

עיין סנהדרין כד. - אמר רבי אושעיא מאי דכתיב ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו תלמידי חכמים שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה ויאמר (אלי) אלה [שני] בני היצהר העומדים וגו' ושנים זיתים עליה יצהר אמר רבי יצחק אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שנוחין זה לזה בהלכה כשמין זית ושנים זיתים עליה אלו תלמידי חכמים שבבבל שמרויין זה לזה בהלכה כזית.

פרש"י - מחבלים - בלשון עו וחמה מקשין זה לזה ובני ארץ ישראל נוחין יחד, ומעיינין יחד, ומתקן זה את דברי זה, והשמועה יוצאה לאור:

אמונה כח המגדל

יש בזה קושיא כי אדרבה חסרי הדעת רצים יותר לחפש פרנסתם כמ"ש כשירד המן במדבר כתיב (במדבר יא ח') "שטו העם ולקטו" וביאר בתקוני זהר (דף קמ): שטיין ולקטין בשותא, דהיינו שמחוסר דעת ואמונה עשו השתדלות מיותרת. וכן רואים בחוש שתאוות ממון אע"פ שסגולתה עצבות והיא עפר וכבידות כמבואר בתורה כג אעפ"כ היא הכח המפעיל ומריץ את כל העולם למשא ומתן ובנייה וכו"ב והיא הכח הפועל בכל העולם הזה.

אמנם כל זה בעולם הגשמי שהוא עולם המעלים את הקב"ה, כמבואר שם שממון הוא ע"ז שכל העבודות זרות תחובות בו. אבל בעולם של תורה ומצוות ועשית רצון ה' גילוי כבודו זה להפך ממש. שם התאוות ממון מכביד והיא עצבות והרגשת חסרון תמידי, ואילו האמונה היא הכח מגדל ומצמיח כל דבר של קדושה לצאת לפועל.

מדת ארך אפים בתורה וביאורה בספרים בבחי' והלכת בדרכיו

מדת ארך אפיים נזכרת בתורה בשני מקומות תחילה ביג מדות של רחמים שנתגלו למשה רבינו אחרי חטא העגל¹ ופעם שניה בט' מדות של רחמים של זעיר אנפין שנתגלו למשה רבינו אחרי חטא המרגלים². ומבואר בכוונות האריז"ל שהן יג מדות כנגד תיקוני דיקנא דאריך אנפין וט' מדות כנגד ט' תיקוני דיקנא דזעיר אנפין. וצ"ע שבשניהם הן שתי מדות דהיינו ארך ואפיים³, ואילו במפרשים על החומש הן מדה אחת של הקב"ה שמאריך אף ולא מעניש מיד, או כדי ליתן זמן לשוב או כדי לשלם שכר הרשע בעוה"ז. ועיין פי' הריב"א שכיון שהן אריכות אפיים גם לרשעים וגם לצדיקים לכן הן שתי מדות. ולפ"ז נראה הכוונה שהן שתי מדות והיה צ"ל ב"פ ארך אפיים ורק נכתבו בקיצור בשתי תיבות.

עוד עיין רבנו בחיי שמדת ארך אפים באריך היא ממדת הגבורה, ונראה כוונתו כיון שצריך לכבוש כעסו דהיינו לעצור כוחו שזה ממדת הגבורה כידוע. כמו ששמעתי מהריצ"ח שעל כן במרכבה עליונה השור בגבורה ואריה בחסד אע"פ ששור אפשר לכבוש למחרשה ואריה א"א לכבוש רק טורף ודורס כשהוא רעב. אבל דייקא זו הסיבה כי מדת החסד היא השפעה והתפשטות בחי' נתינה והשפעה בלא גבול ומדת הגבורה היא בקו הפוך שך החזרת השפע למקורו והיא העושה גבול להשפעה, לכן השור שיודע לכבוש כוחו הוא ממדת הגבורה.

עוד למעשה עיין בתומר דבורה לרמ"ק בפ"א מבאר י"ג מדות של רחמים עליונות כיצד רמוזות בסוד הפסוקים (מיכה ז', י"ח-כ'): "מי אל כמוך, נשא עון, ועבר על פשע, לשארית נחלתו, לא החזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא; ישוב ירחמנו, יכבש עונותינו, ותשליך במצלות ים כל חטאתם; תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבתנו, מימי קדם". וכיון שהן רמוזות שם ראוי שתמצאנה בו י"ג מדות אלו. ומפרש אותן הפעולות היוצאות מן המדות, הראויות שתהיינה בכל אדם הרוצה ללכת בדרכיו ית':

ולפירושו של הרמ"ק יותר ברור מדוע הן שתי מדות ארך ואפים, וכפי שהולך ומבאר שמדת "אריך" הרמוז ב"לשארית נחלתו" רומז לכלל ישראל שהם קומה וגוף אחד ממילא כל אחד צריך להתייחס לכל יהודי כחלק ממנו וכדברי הירושלמי על לאו דלא תיקום ולא תטור, שלא יעלה על הדעת ליקום ביהודי, כמו שלא יעלה על הדעת שאם ידו האחת הכתה את ידו השנייה, תחזור השנייה ותכה אותה, שהרי הגוף הוא אחד ומרגיש

¹ שמות פרק לד' ו' - ויעבר ידוד על פניו ויקרא ידוד אל רחום וחנן ארך אפים ורב חסד ואמת: (ז) נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחסד ונקמה לא ינקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים:

פרש"י - ארך אפים - (סנהדרין קיא) מאריך אפו ואינו ממחר ליפרע שמה יעשה תשובה:

פירוש הריב"א - וארך אפים. לצדיקים ולרשעים והם ב' מדות לפי שהם משני בני אדם והוא מדה טובה שהקב"ה מאריך אפו ואינו ממחר ליפרע ומתוך כך חוזרין בתשובה, ובירושלמי מתרגם מרחק רגו שהוא מרחיק ממנו לדגיונות הרעים כדכתיב פתח ה' את אוצרו ויוציא כלי זעמו באים מארץ מרחק;

רבנו בחיי - ועל דרך הקבלה ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנן ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחסאה ונקמה, שלש עשרה מדות אלו כולם הם נמשכות מן הכתר, שהרי לשון מדות כלים או מקבלים, וזה סדר קריאת המדות בספירות, ה' ה' החכמה והבינה, אל רחום הגדולה, וחנן ארך אפים הגבורה, ורב חסד ואמת התפארת, נוצר חסד נושא עון הנצח, ופשע וחסאה ההוד, ונקמה היסוד, לכל ספירה שתי מדות חוץ מן היסוד שאין לה במדות אלא אחת והשם הנכבד שעבר על פניו הוא הקורא שלש עשרה מדות אלו הנמשכות מן הכתר:

¹ במדבר יד (יח) ידוד ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקמה לא ינקה פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים:

מושב זקנים עה"ת - ולא ידעתי למה לא יזכיר רחום וחנן, ואולי היה יודע משה כי מדת הדין מתוחה עליהם ולא יחמול לעולם, ע"כ לא הזכיר רק אריכות אפים שלא ימיתם כאיש אחד במגפה אחת. ובעבור שלא ביקש רק אריכות אפים, אמר לו סלחתי כדברך שאהיה להם ארך אפים ורב חסד,

² **כי ביג מדות של רחמים** שכנגד יג תיקוני דיקנא דאריך הן שתי מדות רביעית וחמישית - מדה ד' ארך - הם שערות שתחת הפה. ומדה ה' אפיים - אין שערות שם באמצע ממול האף. ובט' מדות של רחמים שכנגד ט' תיקוני דיקנא דזעיר הן שתי מדות ראשונה ושנייה - מדה א' ארך - הן הרבה שערות שלפני נקב האזנים, (בעין תיקון א' דא"א) ומתפשט עד ראש הפה דהיינו עד ראשי השפתים מב' הצדדים. ומדה ב' אפיים - הן כל השערות שסביב הפה בין למעלה ובין למטה נכללים בתיקון זה.

הסבל של שתיהן בשווה, כך כל אחד צריך להרגיש צערו של חברו כמו את צער עצמו וזהו ואהבת לרעך כמוך ממש/ט^ו. ולדעת שהקב"ה מצטער מאד מכל צער של יהודי. ומדת "אפים" הרמוזה ב"לא החזיק לעד אפו" שהיא מדת האריכות אפיים כפשוטו שתמיד דוחה את כעסו, נמצא שארץ ואפים שתיהן משלימות זו את זו כי בגלל ארץ שרומז שכל ישראל גוף אחד לכן מאריך אף ודוחה כעסו על חבריו ואפילו החולקים עליו ומבזים אותו/י^א. נמצא שמדת ארץ היא הסיבה למדת אפים, כי ע"י שידוע שכל ישראל גוף אחד והקב"ה וישראל אחד, כובש כעסו כנגד כל אחד מישראל וכ"ש מהקב"ה, וסובל כל בזיון של המתנה ארוכה וחרפים וגדופים ואדרבה מלמד זכות.

עוד בעניין אריכות אפיים

יש בזה קושיא כי בדרך כלל אריכות אפים הכוונה שמאריך אפו מצד הענווה וסבלנות, כי חושב אולי הוא טועה, ובאמת הקב"ה רוצה להוליכו בדרך אחרת שהיא הנכונה באמת. וכמו שמצינו במעשה מרב ובנו, שהרב פירש את המניעה כרמוז שצריך לחזור כי לא זה רצון ה', ואילו הבן הביין שהמניעות הן ניסיון לבחון את גודל הרצון. ובאמת למעשה צ"ע גדול מתי מניעה היא רמז ומתי מניעה היא ניסיון? כי אע"פ שבמעשה שם נדמה כדבר פשוט שהרב היה טועה והבן צודק, אבל באמת לא לחינם רבנו נקט רב דהיינו ת"ח בר דעת שכל טעותו היא לא דבר שאין בו אמת כלל, אלא טעותו היא רק בהבחנה, מחוסר השגה בחשיבות המטרה שאליה הוא הולך. כי באמת כשאדם עדיין לו ברור לו האמת אזי צריך להמתין לרמוז מה', וזו עבודה קשה שבמקדש, לפרש נכון את הרמז (תורה נד), אבל כשברור לאדם מה צריך לעשות אזי בוודאי כל מניעה היא רק ניסיון, והעיקר להתגבר בכסופים ורצון וגעגועים אל הדבר ואזי נשלח לו סיעתא דשמיא מהדבר הזה בעצמו שאליו נכסף כמבואר בלק"ה ברכת הריח ד' יח.

ובאמת אין עצה ואין תבונה אלא לצעוק לה' שיוליך אותי בדרך אמת כי אדם יכול כל חייו ללכת בדרך שקר עם בטחון שזו האמת, ואת כל העצות שרבנו נותן כאן ישתמש בהן כדי להשיג שקר. ועל זה אמר שלמה המלך אשרי אדם מפחד תמיד. מאידך הספק באמת היא זהמת עמלק גמט' ספק שמכניס ספק בכל אמת ועי"ז מחליש מהרצון להשיגה. וזה שאמר רבינו (תורה מח) כל העולם הזה הוא גשר צר מאד והעיקר שלא יתפחד/כ"א כלל אלא יצעק לה' שיוליכנו בדרך אמת והרוצה באמת שולחים לו מלאך של אמת (לק"ה מנחה ו' ה')

^ט וזה לשון הרמ"ק שם – מדה רביעית "ארץ" רמוזה בתיבות "לשארית נחלתו": והפירוש – כי הנה הקב"ה מתנהג עם ישראל בדרך זה, לומר, מה אעשה לישראל והם קרובי, שאר בשר לי עמהם, שהם בת זוג להקב"ה, וקורא לה בתי, אחותי, אמי, כדפירשו ז"ל (שיר השירים רבה ג), וכתוב (תהלים קמ"ח, י"ד): "ישראל עם קרובו", ממש קורבה יש לו עמהם ובניו הם. והיינו "לשארית נחלתו", לשון שאר בשר, וסוף סוף הם נחלתו, ומה אומר, אם אענישם הרי הכאב עלי, כדכתיב (ישעיה ס"ג, ט'): "בכל צרתם לו צר", כתיב "לא" באל"ף, לומר שצערם מגיע לפלא העליון וכל שכן לדו פרצופין, שבהן עיקר ההנהגה, וקרינן בוא"ו "לו צר", כדכתיב (שופטים י', ט"ז): "ותקצר נפשו בעמל ישראל", לפי שאינו סובל צערם וקלונם, מפני שהם שארית נחלתו:

כך יתנהג האדם עם חברו, כל ישראל הם שאר בשר אלו עם אלו, מפני שהנשמות כלולות יחד, יש בזה חלק מזה ובוה חלק זה, ולכך אינו דומה מרובים העושים את המצוה (ספרא לויקרא כ"ו, ח') וכל זה מפני כללותם, ולכך פירשו רז"ל (ברכות מ"ו, ב') על הנמנה מעשרה ראשונים בבית הכנסת, אפילו מאה באים אחריו, מקבל שכר כנגד כולם, מאה ממש כמשמעו, מפני שהעשרה הם כלולים אלו באלו. הרי הם עשר פעמים עשרה – הם מאה, וכל אחד מהם כלול ממאה, לכן אפילו יבואו מאה, הוא יש לו שכר מאה. וכן מטעם זה כל ישראל ערבים זה לזה (שבועות ל"ט, א') מפני שממש יש בכל אחד חלק אחד מחבירו, וכשחוטא האחד פוגם עצמו ופוגם חלק אשר לחבירו בו, נמצא מצד החלק ההוא, חבירו ערב עליו, אם כן הם שאר זה עם זה:

לכך ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חברו ועינו טובה על טובת חברו וכבודו יהיה חביב עליו כשלו, שהרי הוא – הוא ממש. ומטעם זה נצטוונו (ויקרא י"ט, י"ח): "ואהבת לרעך כמוך". וראוי שירצה בכשרות חברו ולא ידבר בגנותו כלל ולא ירצה בו. בדרך שאין הקב"ה רוצה בגנותו ולא בצערנו, מטעם הקורבה, אף הוא לא ירצה בגנות חברו ולא בצערו ולא בקלקולו וירע לו ממנו כאלו הוא ממש היה שריו באותו צער או באותה טובה:

^י המדה החמישית "אפים" רמוזה בתיבות "לא החזיק לעד אפו": וזו מדה אחרת, שאפילו האדם מחזיק בחטא, אין הקב"ה מחזיק אף. ואם מחזיק, לא לעד, אלא יבטל כעסו אפילו שלא ישוב האדם, כמו שמצינו בימי ירבעם בן יואש (מלכים ב' י"ד, כ"ו), שהחזיר הקב"ה גבול ישראל, והם היו עובדי עגלים, וריחם עליהם ולא שבו, אם כן למה ריחם? בשביל מדה זו, שלא החזיק לעד אפו, אדרבה מחליש אפו, עם היות שעדיין החטא קיים, אינו מעניש, אלא מצפה ומרחם אולי ישוב, והיינו (תהלים ק"ג, ט') "לא לנצח יריב ולא לעולם יטור", אלא הקב"ה מתנהג ברכות ובקשות, הכל לטובת ישראל:

וזו מדה ראויה לאדם להתנהג בה עם חברו. אפילו שהוא רשאי להוכיח ביטורים את חברו או את בניו, והם מתיטרים, לא מפני זה ירבה תוכחתו ולא יחזיק כעסו אפילו שכעס, אלא יבטלנו ולא יחזיק לעד אפו, גם אם אף הוא המותר לאדם, כעין שפירשו "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו" (שמות כ"ג, ה') ופירשו רז"ל (פסחים ק"ג, ב') מה היא השנאה הזאת, שראה אותו עובר עבירה, והוא יחיד שאינו יכול להעיד עליו, ושונא אותו על דבר עבירה, ואפילו הכי אמרה תורה "עווב תעווב עמו", שבוך ית דבלבך, אלא מצוה לקרב אותו באהבה, אולי יועיל בדרך זו; דהיינו ממש מדה זו – "לא החזיק לעד אפו":

^{יא} צריך ביאור מדוע לא יתפחד אדרבה ע"י שיתפחד יצעק לה' לכווננו בקו הצר של האמת. אלא משמע שיש פחד שמזיק לזה בעצמו ועיין שיחות שאחרי הספורי מעשיו שם מבואר שעיקר כוונתו על פגם הברית שהפחד מפיל למרה שחורה ולפגום יותר.

תורה קנה [י^ב]

עצבות דהיינו כשהלב מכווץ/י^א והאדם מכונס בעצמו **הוא מדה רעה מאד** כי היא מפקיעה מכל עבודת ה' והיא אבק הכעס כמבואר בספר החרדים/י^ג, דהיינו פגם אמונה בחי' ע"ז ולקמן תורה מח תנינא/י^ו כתב שהקב"ה שונא אותה.

ומה שאדם^ט מתעצל במצוות וכגון **אינו נוסע להצדיק הוא מחמת עצבות וכבידות** שהן מיסוד העפר/י^ז **וכן מה שאינו מתפלל כראוי הוא ג"כ"ח מחמת עצבות ועצלות.** היינו מחמת חסרון אמונה בחשיבות קיום המצווה/י^ט על ידו, **כי בוודאי** כגון בתפלה אם היה לו אמונה שלימה, והיה מאמין אמונה שלימה/י^כ שהיא כמו ידיעה/י^{כא} **שהש"י עומד עליו, ושומע כל דיבור ודיבור שיוצא מפיו, ומאזין לקול תפילתו, בוודאי לא היה לו שום עצבות ועצלות וכבידות בתפילתו, ובוודאי היה מתפלל כראוי [כב].** אך עיקר בלבול התפילה הוא בא מחמת חסרון אמונה דהיינו הספק גמט' עמלק שנכנס בלבו, על חשיבות התפלה בעיני ה' ועל מציאותו שעומד לפניו ומאזין, וע"כ לא מרגיש יראה מהקב"ה שתעורר אותו להתפלל בכוונה וגם הרצון להתפלל אינו חזק כראוי/י^{כג}. **וע"כ נופל עליו עצלות ועצבות, ומבלבל את תפילתו בפניות ומחשבות זרות.** כי עיקר העצבות והעצלות הוא מחמת חסרון אמונה/י^{כד}.

כמו למשל כשמניחין חטה/י^{כה} בארץ טובה, אזי הוא גודל וצומח יפה דהיינו יוצא מכח אל הפועל, ואינו מזיק לו ולא מונע שום רוח ולא זיקים ורעמים, וזה מחמת שיש כח הצומח וכח

אבל עיין גם שיחות הר"ן סימן ב' וסימן רלח שבכל יום שבא מוסר כל התנועות שלו ושל התלויים בו על הקב"ה שיהיה הכל כרצונו, ומסיר דאגה מלבו, מאחר שסומך עליו ית' עי"ש.

^א לא ידוע מתי והיכן נאמרה תורה זו

^ב כחז"ל ערובין ג: שכינו את הטפח הרחב טפח שוחק ואת המכווץ טפח עצב.

^ג עיין שיחות הר"ן סימן מא וסימן מב שיש בעצבות גם כעס ורוגז וכמו שמתרעם ומתלונן על הקב"ה. ועיין ספר חרדים פרק סו אות ח' עצבות אבק הכעס. וז"ל שם ח) כשם שהכעס אסור, כך העצבון מן האבק, שכל עבירה יש לה אבק בדאמרו ז"ל אבק רבית אבק לשון הרע.

^ד תורה מח תנינא – ודע, שְׁתִּכְף כְּשֶׁאָדָם רוּצָה לְכַנֵּס בְּעוֹדָתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲזִי תִכְף הִיא עֲבֵרָה גְדוֹלָה כְּשִׁישׁ לוֹ עֲצָבוֹת, חֵס וְשְׁלוֹם, כִּי 'עֲצָבוֹת הִיא סְטֵרָא אֶחָרָא (וְהָר נַח דָּף עֵא), וְהָשֵׁם יִתְבַּרְךָ שׁוֹנֵא אוֹתָהּ'

^ה מתוצר – שהאדם

^ו עיין תורה ד' שכל המדות רעות מתחלקות לד' יסודות דצח"ם (עפ"י שערי קדושה למהרח"ו ח"א שער ב' ומשנת חסידים מסכת עשיה גופנית פ"א משנה א) שעצלות מיסוד העפר ותאות תענוגים מיסוד המים ודברים בטלים ורעים מיסוד הרוח וגאווה מיסוד האש:

^ז בתשכס – הוא מחמת (תיבת ג"כ נחמק)

^ח כפי שיתבאר כשאומר "אמונה" בתורה זו הכוונה לאמונה בחשיבות מצווה שצריך לעשות, וכסניף מצטרף לזה גם האמונה בעצמו שחשוב שיעשה ומעשיו חשובים בעיני הקב"ה. דהיינו כל אמונה שמגדלת ומצמחת ומוציאה לפועל את המצווה שצריך לעשות.

^ט כדאיתא אמונה ר"ת נפתחו השמים ואראה מראות אלקים, רמז ששלימות האמונה היא שכאילו רואה את הדבר בעיניו, כל כך חזקה האמונה.

^{כא} עיין תורה סב אות ב' – ובאמת אם היה יודע האדם ידיעה בלב שלם, 'שמלא כל הארץ כבודו' (ישעיה ו), והקדוש ברוך הוא עומד בשעת התפלה, ושומע התפלה. ודאי היה מתפלל בהתלהבות גדול, והיה מדקדק מאד לכוון את דבריו. ובשביל שהאדם אינו יודע זאת ידיעה בלב שלם, בשביל זה אינו מתלהב כל כך, ואינו מדקדק כל כך. וכל אחד לפי מעוט שכלו וידיעתו, כן התלהבותו ודקדוקו. והידיעה היא מהיצר הטוב שבלב, והסתרת הידיעה היא מהיצר הרע שבלב.

^{כב} עיין תורה סב אות ב'

^{כג} הכוונה כנ"ל שעיקר האמונה שעליה מדבר רבנו בתורה זו היא האמונה בחשיבות המצווה שאותה רוצה לקיים, אמנם בתפילה נוסף גם האמונה בהקב"ה שמאזין ושחשובה לו התפלה הזו.

^{כד} נקט חמש פעמים עצבות ועצלות או כבדות אבל שינה הסדר כי בכולם הקדים עצבות וכשמדבר למעשה שנופל עליו מקדים עצלות

^{כה} נקט משל מחטה דייקא שהיא גמט' כב דהיינו כב אותיות הרומז לדעת כדאיתא בגמ' סנהדרין ע: וברכות מ. אין תינוק יודע לומר אבא אמא עד שיטעם טעם דגן. והוא הנושא שעליו מדברים כאן דהיינו הדעת שאותו צריך לגדל וגידולו תלוי באמונה. ולקמן משמע שהכוונה למדת ארך אפיים. והיינו הך.

הגודל, ע"כ אינו מזיק לו שום דבר. אבל כשנותנים החטה בארץ שאינה טובה לזריעה, אזי הוא נרקב בארץ לא יוצא מכח אל הפועל מחמת שאין לו כח הצומח וכח הגודל/כ"ו. ועתה יבאר הנמשל – ואמונה היא בחי' כח הגודל וכח הצומח בחי' הטוב שביסוד העפר שמגדל ומצמיח, כמ"ש במגילת אסתר שמרדכי גידל את אסתר (אסתר ב/כ"ו) ויהי אומן את הדסה נקט לשון אומן דהיינו לשון גידול [כ"ח/כ"ט] כמו אומן שעושה כלי ומעצבו, וגם ידוע שיש כח באמונה להמשיך את הדבר/ל' דהיינו ע"י שמרדכי האמין בה גדלה להיות צדקת, וכמ"ש רז"ל (שבת לא) אמונה זה היא סדר זרעים כי מחסיר ממאכלו ומממונו וקוברו באדמה כי מאמין שהזרע שטומן בקרקע יגדל ויצמיח זרעים רבים (כפרש"י שם) עוד נראה כי הזרע נרקב באדמה ולא נשאר אלא רושם ממנו שהוא הכח הגודל ששואב חומר מהאדמה ומגדל ממנו חיטה חדשה, וזה בחי' אמונה שהיא בחי' רשימו מאורו הא"ס שנסתלק בצמצום כמבואר בלק"ה נדה ב' ב' ע"ש.

וע"כ כשיש לו אמונה שהיא בחי' כח הגודל/כ"ב וכח הצומח, דהיינו כמו שבארץ בעפר יש כח גודל וצומח שמצמיח מזרע קטן עץ גדול עושה פרי, כך בעבודת ה' האמונה היא הכח המגדל ומצמיח את הדעת שהוא החיבור עם הקב"ה שממלא את לב האדם בחשק וחיות לעשות מעשים טובים וכל איזה רצון השם ית', ומכח זה נעשה לו אריכות אפיים לסבול כל מעכב ומניעה שלא יפיל אותו מהחשק והרצון להוציא לפועל למעשה את רצון ה', על כן כשיש אמונה אזי אין מזיק לו שום דבר ואינו ירא משום אדם ושום דבר, ומתפלל בחיות כראוי, ונוסע להצדיק, כי אינו מתירא ומתפחד/כ"ג משום ענין שבעולם, מגודל וחוזק האמונה שזה רצון ה' והאמונה בחשיבות מעשיו אצל ה' ית'.

אבל כשיש חסרון באמונה, אזי אין לו כח הגודל וכח הצומח, ואזי הוא נרקב ממש כמו החיטה לר' הנ"ל, וע"כ יש לו עצבות ועצלות וכבידות, והוא נרקב ממש בגשמיות עיין תורה כג' אות ו' פי אין דבר שפמפסיד החיות כמו הדאגה והעצבות, כידוע לחכמי הרופאים/ל"ה, וכן ברוחניות הוא נרקב דהיינו שלא מצליח להוציא לפועל שום מצוה ורצון ה', נמצא שאינו גדל כלל בעבודת ה' אלא נופל ליאוש ונופל גם ממה שכבר התרגל :

כ"ב באמת גם כשגודל וצומח הוא נרקב תחילה אבל כיון שגודל ע"י זו הרי זו ירידה צורך עליה. עיין מה שכתבנו בהקדמה.

כ"ג מגילת אסתר פרק ב' (ו) ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דוד פי אין לה אב ואם והנערה יפת תאר וטובת מראה וכמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת:

עיין מגילה יג. – ובמות אביה ואמה. וכי מאחר שנאמר כי אין לה אב ואם, מה ת"ל עוד ובמות אביה ואמה, א"ר אחא, ללמד דכשעברתה אמה מת אביה וכשנולדה מתה אמה.

ועיין תורה תמימה <ביאורים> עיקר הדיוק הוא, דאחרי דכתיב ובמות אביה ואמה אין כל צורך עוד לומר כי אין לה אב ואם וכו"ה במ"ר כאן, ולכן קאמר דהכונה היא ללמדנו, דמיום הולדה לא היה לה לא אב ולא אם, והוי כמו שלא היו לה אב ואם כלל, וזאת היא כונת רש"י כאן שהאריך לבאר הדבר, אף שבראשית דבריו לא פירש כן, אך הבאור הזה בכלל נכון הוא – ויש להעיר כי הלשון ויהי אומן שבראש הכתוב ג"כ מסייע להדרשה הזאת, כי השם הזה הונח על המטפל בגדול ילד קטן יונק שדי אמו, כמו כאשר ישא האומן את היונק, ותקח נעמי את הילד ותהי לו לאומנת:

כ"ד עיין בראשית רבה ל' ח'

כ"ט עיין אלשיך על רות ד' יד – על פסוק ויהי אומן את הדסה כו' (אסתר ב' ז) כי על מות אמה של אסתר נתן הוא יתברך חלב בדדי מרדכי והניק אותה, וזהו ויהי אומן את הדסה ועל כן נאמר לקחה מרדכי לו לבת, ע"כ.

עיין בראשית רבה ל' ח' – מרדכי זן ופירנס? אמר רבי יודן פעם אחת חזר על כל המניקות ולא מצא לאסתר לאלתר מניקה והיה מניקה הוא רבי ברכיה ורבי אבהו בשם רבי אליעזר בא לו חלב והיה מניקה כד דרש ר' אבהו בציבורא גחון ציבורא לקליה אמר להון ולא מתניתא היא רבי שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור:

ל' [בראשית ז' ז'] עה"פ "ויבא נח וכו' מפני המבול", פרש"י אף נח מקטני אמונה היה והקשה האוהב ישראל איך אפשר לומר כן על נח ותרץ שאמונה יש לה שני פירושים אחד כפשוטו ואחד מלשון ויהי אומן את הדסה לשון גידול והמשכה וזה הכוונה של רש"י שהיה מאמין ולא מאמין שהיה מאמין אבל חשש להאמין בכח גדול שמוא ע"י אמונתו ימשיך הדבר להתקיים באמת.

גם ראיתי בגליץ על"ת וארא תשסו (אמרות טהורות) בהגה שם כתב – מה שכתב בספר אור יצחק לרבי יצחק מראדוויל עפ"י דברי אביו רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב שאמונה לשון המשכה כמו ויהי אומן את הדסה. כי אמונה הוא צינור שבו ממשיך המקור העליון. אם מאמין ח"ו ברע הוא ממשיך רע, ואם מאמין בהטוב ובחסדו הגדול הוא ממשיך כל הטובות וכל הברכות.

כ"א בדפ"ר - יז

כ"ב בדפ"ר - גידול

כ"ג בדפ"ר אינו מופחד

כ"ד מתולדו - החטה

ל"ה ועיין תורה כד תנינא – מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד, ולהתגבר להרחיק העצבות והמרה שחרה בכל כחו. וכל החולאת הבאין על האדם, כלם באין רק מקלקול השמחה.....וגם חכמי הרופאים האריכו בזה, שכל החולאת – על ידי מרה שחרה ועצבות, והשמחה הוא רפואה גדולה. ולעתיד תתגדל השמחה מאד,

עד כאן דיבר מהאמונה שהיא כח המגדל ומצמיח בגשמיות וברוחניות, והעצבות הפך מזה ממש. ועתה יבאר שאמונה היא כשמאיר לו האמת בחוזה ועי"ז מאמין בו ית' ונכסף מאד לעשות רצונו, ומאמין בחשיבות מעשיו אצל הקב"ה, ואזי במה שברור לו שהוא רצון ה' נכסף ומשתדל כל כוחו להוציא לפועל, ומכח זה נעשה לו אריכות אפיים, לסבול כל מניעה ועיכוב ולא ליפול מהרצון לקיימה. עניין זה מבואר נפלא בתורה ו' במשל הרוצה לקנות אפרסמון אומרים לו המתן, כדי לנסותו אם באמת רוצה בו עד שמוכן יעבור עליו ניסיונות וביזיונות, ועיין תורה קיב "והמשכיל המבין יש לו להתפלל כל ימיו, שיזכה פעם אחד כל ימי חייו, לדבר דבור אחד של אמת לפני ה' כראוי". נמצא ששבעים שנה הוא לא נופל מהרצון לדבר דבור אחד כראוי, והיינו תפלה הנ"ל שמאמין שה' עומד ומאזין לו ואזי הדבור שמדבר אליו הוא באמת לפניו.

בביאור מדה זו ושרשה במדותיו של הקב"ה עיין באריכות בהקדמה לעיל עי"ש שהן שתי מדות ארך ואפים וביארנו עפ"י חז"ל שהן רמוזות בפסוקים במיכה "לשארית נחלתו, ולא החזיק לעד אפר" כפירושו של הרמ"ק בתומר דבורה, נמצא שארך רומז לכלל ישראל שהם גוף אחד וצריך להרגיש צער הזולת כצער ממש וכל כלל ישראל עם אחד עם הקב"ה, ומדת אפיים היא מדת הכעס שתמיד דוחה אותה. נמצא שע"י מדת ארך מקיים מדת אפיים, ודוחה כעסו על אדם וכ"ש על הקב"ה. ותמיד ידחה כעסו אפילו על מחרפו ומבוהו כי מרגיש שהוא חלק ממנו ממש וכולנו חלק אלוך וכל צער של יהודי הוא צער של כל כלל ישראל והקב"ה. עי"ש.

רבנו שם את הדגש במדה זו של ארך אפים על כך שהיא נובעת מאמונה חזקה שמפקיע מעצבות ועצלות וכבודות והיא אדרבה על ידה נכסף מאד לעשות רצונו ית' ומשתדל מאד בכל כוחו להוציא לפועל רצונו וגילוי כבודו ית'.

וזה בחי' ארך אפיים [לוי/לח] שהיא מדת ביטול הכעס, כי אף פירושו כעס, וארך אפים פירושו שמאריך את עת בוא הכעס, דהיינו דוחה ומרחיק את כעסו, וכן את אבק הכעס שהיא העצבות/ט, והיא מדת הסבלנות שיש בלבו כח לסבול כל מיני מניעות בעבודת ה', ולא להתייאש מהרצון האמיתי להוציא לפועל רצון ה', מכח האמונה הנ"ל, ועי"ז לא מונעות אותו משום עבדות ה', היינו מה שאינו ירא משום דבר, ואינו משגיח על שום ביטול ובלבול בעבודתו, רק עושה את שלו, זה בחי' ארך אפיים. שאין שום דבר יכול לבלבל אותו, כי לא איכפת ליה שום דבר, רק עושה את שלו בעבודתו את הש"י. כי עיקר המניעות הם מניעת המח/מא, וכשהרצון להוציא לפועל רצונו אזי ממילא נופלים כל המניעות כמבואר שם/מב, ובתורה קטו שכל המניעות הם דמיון כמו חומות של ענן וערפל ומי שהוא בר דעת הוא בחי' ומשה נגש אל הערפל עי"ש.

כי ארך אפיים הוא תלוי בבחי' אמונה,

¹⁰ מתוצר - אפים

¹¹ שמות לר', ובמדבר יד יח

¹² אחרי חטא העגל גילה הקב"ה למשה רבנו יג מדות של רחמים והרביעית וחמישית שבהן הן ארך ואפים. ואחרי חטא המרגלים גילה הקב"ה למשה רבנו ט' מדות של רחמים ובהן הראשונה ושנייה הן ארך ואפים. אמנם המפרשים פשוו ארך אפים כמדה אחת שלו ית' שכובש כעסו ודוחה את עונשו של החוטא כדי ליתן לו זמן לשוב בתשובה.

¹³ חרדים פרק טו אות ח' כנ"ל

¹⁴ מתוצר - אפים

¹⁵ עיין תורה מו תנינא - דע, שכלל אחד אין לו מניעות רק כפי כחו, כפי מה שיכול לשאת ולעמד בהם אם ירצה. ובאמת אין שום מניעה, כי גם בהמניעה בעצמה מלבש שם השם יתברך, וכמבאר במקום אחר (בלקוטי א' סימן קטו). והמניעה הגדולה שבכל המניעות היא מניעת המוח, דהיינו מה שמחו ולבו חלוקים מהשם יתברך או מהצדיק, כי אפלו כשמשבר המניעות שיש לו לנסע להצדיק האמת ובא לשם, עם כל זה, כשמחו חלוק וקשה לו קשיות על הצדיק, ויש לו עקמומיות בלבו על הצדיק, זאת המניעה מונע אותו יותר מכל המניעות: **וכן בתפלה**; שבתחלה יש לו כמה מניעות על התפלה, ואחר כך כשעובר עליהם ובא להתפלל, כשבלבו עקם ופתלתל מהשם יתברך, זאת המניעה גדולה מכלם כנ"ל, הינו בחינת (תהלים ל"ח): "לבי סחרחר". תרגום 'סביב' 'סחור סחור'. דהיינו שלבו מסבב ומקף ומעקם בעקמומיות וקשיות וכפירות על השם יתברך, שזה בחינת (שמות א'): "וימררו את היותם בעבדה קשה" וכו'. ואינא בתקונים (תקון יג דף כח). בקשיא וכו', הינו הקשיות שבלבו, שהם המניעה הגדולה מכלם.

¹⁶ בתורה מו תנינא הנ"ל - ומעין זה מה שמספרים בשם הבעל שם טוב, זכר צדיק וקדוש לברכה, משל, שמלך אחד הניח אוצר גדול במקום אחד, וסבב באחיות עינים כמה וכמה חומות סביב האוצר וכשבאו בני אדם לאלו החומות, נדמה להם שהם חומות ממש, וקשה לשברם. וקצתם חזרו תוף, וקצתם שברו חומה אחת ובאו אל השניה ולא יכלו לשברה, וקצתם שברו יותר ולא יכלו לשבר הנשארם. עד שבא הבן מלך, אמר: אני יודע, שכל החומות הם רק באחיות עינים, ובאמת אין שום חומה כלל, והלך לבטח עד שיעבר על כלם. ומונה ביין המשכיל הנמשל מאליו על כל המניעות וההסתות ופתויים, שהם בחינת חומות, שיש על אוצר של יראת שמים, שבאמת אינם כלום. והעקר לב חזק ואמין, ואז אין לו שום מניעה ובפרט המניעות בגשמיות, כגון מחמת ממוץ או שמונע אותו אשתו ובניו וחוננו או אביו ואמו וכו', וכיוצא, הם כלם בטלים ומבטלים למי שלבו חזק ואמין להשם יתברך. וגם אפלו גבורה של הגבורים, היא רק מחזק ואמין הלב, שיש לו לב חזק ביותר לרוץ בקשרי המלחמה, כמובא בספרים (א):

כי כל זמן שיש ע"ז בעולם חרון אף בעולם {ספרי פ' ראה/א}, צ"ע כי בפשטות הספרי מדבר על חרון אף למעלה מחמת הע"ז שלמטה, אבל כיון שרבינו מביא זאת כראיה לזה שארץ אפיים תלוי באמונה משמע שלמד את הספרי גם כלפינו שכשיש פגם אמונה אצלנו דהיינו ע"ז אזי הדינים של מעלה משפיעים עלינו דינים למטה ואין לנו אריכות אפיים אלא כעס. ולפ"ז משמע שגם כשהדין עליו אינו מחמת חוסר אמונה אלא בגלל עבירה אחרת אזי הוא ממחר לכעוס אפילו בלא רצון כלל.

נתבאר שההפך של ארץ אפיים הוא כעס' שכועס על כל דבר שלא הולך כסדר לפי תכניותיו וכל הכועס כעובד ע"ז כמבואר לקמן. **באבל ע"י אמונה שהוא היפך ע"ז, נתבטל החרון אף, וזוכין לאריכות אפיים שהוא היפך החרון אף, דהיינו שאינו כועס לעולם אע"פ שמפריעים לו ומבזים אותו ואפילו כשהולך לו שלא כסדר תמיד הוא שמח ומרוצה ומאמין וממשיך באותה חיות וכח ורצון כאילו לא קרה כלום. היינו שזוכה ע"י אמונה לאריכות אפיים, שיאריך אפו על כל דבר יבלבול ומניעה שעובר עליו בתפלתו ועבודתו, שיסבול הכל, ולא יתעצב ולא יתעצל ע"ז כלל רק יעצור רוחו ולא יכפת לי' כלל, ויעשה את שלו בעבודתו ויעבור על הכל ולא יחוש על כל הבלבולים והמניעות כלל.**

שכל זה הוא בחי' ארץ אפיים, שזוכין ע"י אמונה שהוא בחי' כח הגודל וכח הצומח. כי ע"ז הוא גדל וצומח ומצליח בעבודתו, כי לא יוכל לבלבלו שום מונע להפילו בעצבות ועצלות ח"ו ולמונעו ע"ז ח"ו רק יעשה את שלו בזריזות ושמחה, ולא יסתכל על כל הבלבולים כלל, שכל זה הוא בחי' ארץ אפיים בחי' אמונה בחי' כח הגודל וכח הצומח כנ"ל :

עתה יבאר שיעקר עבודת האיש הישראלי היא בארץ ישראל^א כי היא בחי' אמונה שע"ז זוכים למדת ארץ אפיים הנ"ל.

ודע שארץ אפיים תלוי בא"י [א/י], כי שם בארץ ישראל זוכים לבחי' ארץ אפיים כי א"י הוא בחי' אמונה [א/י] כי שם מאיר הארת אמת מציאותו ית' שע"ז הנמצא בה אמונתו חזקה, כמ"ש

^א ספרי דברים פרשת ראה פסקא מד למען ישוב ה' מחרון אפו, כל זמן שעבודה זרה בעולם חרון אף בעולם נסתלקה עבודה זרה מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם.

^ב מכאן נד ודע שארץ אפיים, אינו בדפ"ר אלא הוספה של מוהר"ן בתקפא

^ג מתורו - בלבול

^ד עיין לק"ה הודאה ו' סג - כי כל גדול וצמיחת הפרות הם על ידי שמתת המצוות שמקום כל העולם שנבא בשביל התורה. וכמו שמבאר בהתורה אריכות אפיים בסימן קנה, שכל בן הגדול והצומח הוא על ידי אמונה שהיא בחינת שמחה כנ"ל. וכמו שכתוב ל' בשו בריים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף וישרו. וכן בפסוקים הרבה מבאר גדל השמחה על ידי שצומחים הפרות, כמו שכתוב הנצינים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וכו'. כי כל גדול וצמיחת הפרות בכל שנה הוא על ידי נקדת המצוות שהיא השמחה בו יתברך

^ה עיין ימי מוהר"ן ח"ב אות א' - ומגדל חבת ארץ ישראל אמרתי לכתוב מה שעבר עלי בכל יום, מיום שהתחלתי לעסק בנטיעה לארץ ישראל וכל מה שאוכל לכתוב מכל ענין מחשבה דבור ומעשה שעל ידי זה הגיע לי רמז והתחזקות לבוא לארץ ישראל, או שהיה לי על ידי זה מניעה לארץ ישראל, שגם זה בשביל החשק כדי שיתגבר על ידי זה החשק יותר, כמבאר אצלנו (לקוטי מוהר"ן ס"ו), הבל ארצה לכתוב בעזרת השם יתברך כפי אשר יספיק הפנאי בישיעת השם למען ידעו דור אחרון יקומו ויספרו לבניהם כמה צריכין להתחזק לבוא לארץ ישראל כל מי שרוצה להיות איש ישראל באמת מגדול ועד קטן, כי קדשת ארץ ישראל מספיק לכלנו כי כל אחד מישראל מגדול ועד קטן יש לו איזה חלק בארץ ישראל ושם חיינו שם קדשתנו שם ביתנו שם ארצנו שם אדמתנו שם חלקנו שם חולנו ובהוץ לארץ אנהנו גרים באורח נטה ללין המתגולל בחוצות ובשוקים וברחובות כי אין זה אדמתנו וחלקנו כלל ועל פן נקראת חוץ לארץ חוץ דיקא כי בחוץ אנו עומדים בחוץ ממש, ואין איש מאספ אותנו הביתה עד אשר נבוא על אדמת הקדש:

^ו מתורו - אפיים

^ז עיין שבחי הר"ן סימן כב

^ח עיין שבחי הר"ן אות כב - ובענין שבירת כל המדות רעות היה מופלג בקדושה מופלגת מאד מאד. וקצת ספר מענין שבירת כעס ואמר: שמתחלה היה כעסן גדול מאד מאד. ואחר כך מחמת שרצה להיות איש כשר כרצונו יתברך, התחיל לשבר מדה זו של כעס עד שזכה לשבר מדה זו של כעס. אבל תכלית שבירת מדה זו מהפך אל הפך, דהיינו להתהפך לטוב גמור שלא יכפת לה כלל וכלל שום דבר, ויהיה רק טוב בלי שום צד קפידא בעולם, זה זכה רק בארץ ישראל. שם זכה לזה שנתבטל הכעס בתכלית הבטול, וזכה ונעשה טוב ממש, ולא נשאר בו שום צד קפידא בעלמא. עד שאחר כך אפלו מי שהיה עושה לו כל הרעות שבעולם לא היה בלבו שום צד שנאה וקפידא עליו, אדרבא היה אוהבו ולא היה בלבו עליו כלל כי היה רק כולו טוב ממש: **וגדל עצם הפלגת מדת טובו היה מפורסם לכל מכיריו כי היה רק כולו טוב בלי שום צד קפידא וכעס כלל רק כולו טוב.** וזה זכה בארץ ישראל כנ"ל וכבר מבאר בספרי הקדושים (בח) תורה על זה שדיקא בארץ ישראל זוכין לבחינת זו שהוא בחינת ארץ אפיים הפך כעס וחרון אף. וששביל זה נתאדה משה רבנו לארץ ישראל וכו' כמו שכתוב (שמות ל"ד) "וימחר משה ויקד ארצה" ודרשו רבותינו, זכרונם לברכה (סנהדרין קיא): "מה ראה ארץ אפיים ראה" וכו' עיין שם: **ובמדת ענוה התפאר עצמו מאד שהוא ענו בתכלית הענוה.** ואמר שאין מי שזוכה לענוה באמת כי אם מי שהוא במדרגה זו שיכול לומר על עצמו שהוא ענו. כמו משה רבנו, עליו השלום, שכתב על עצמו (במדבר יג ב): "והאיש משה ענו מאד מכל האדם" וכו'. וכמו שמצינו בדברי רבותינו, זכרונם לברכה (בט): שאמר רב יוסף "אל תתני ענוה דאיכא אנא". והוא זכרונם לברכה, היה בבחינה זו והתפאר עצמו בעצם מעלתו במדת ענוה בתכלית הבטול לגמרי:

^ט מתורו - אפיים

^י תורה ו' את א'

(תהלים לז/יב) שכן ארץ ורעה אמונה, פשט הפסוק שהבוטח בה' ועושה טוב וזכה לאריכות ימים בארץ דהיינו בעוה"ז וזה שכרו על האמונה שמאמין, ורבנו מפרש שהכוונה לארץ ישראל שאם תשכון בה תזכה לאמונה והיא תנהיג ותזון אותך **"יוכמשרז"ל (כתובות קי ע"ב)** (י"ט/י"ו) **כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו ט"אלקי** (י"ח/י"ח) **כמ"ש ויקרא (כה לח) אָנִי יְדוֹד אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת לְכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיּוֹת לְכֶם לְאֱלֹהִים:** דהיינו שרק בארץ כנען אהיה לכם לאלקים כפרש"י שם (עפ"י ת"כ וגמ' כתובות הנ"ל) שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים וכל היוצא ממנה כעובד ע"א. וכן אמרו בזוהר/י"ט וביאור העניין כי ארץ ישראל מתחילת הבריאה ממנה הושתת העולם/י"ט והיא לב העולם/כ"א ותמיד

⁸⁴ **תורה ז' אות א' – דע,** כי עקר הגלות אינו אלא בשביל חסרון אמונה, כמו שכתוב (שיר השירים ד') **"תבואי, תשורי מראש אמנה"** (עיין תנחומא פ' בשלח ופ"ו). ואמונה הוא בחינת תפלה, כמו שכתוב (שמות י"ז) **"ויהי ידיו אמונה"**, ותרומתו: **"פרישן בצל"**. וזה בחינת נסים למעלה מהטבע, כי התפלה למעלה מהטבע, כי הטבע מחיב כן, והתפלה משנה הטבע, וזה דבר נס, ולזה צריך אמונה, שיאמין שיש מחדש ובידו לחדש דבר כרצונו. ועקר אמונה, בחינת תפלה, בחינת נסים, אינו אלא בארץ ישראל, כמו שכתוב (תהלים ל"א): **"שכן ארץ ורעה אמונה"**. ושם עקר עליות התפלות, כמו שכתוב (בראשית ב"ח): **"זוה שער השמים"**.

אות ב' – אבל אי אפשר לבוא לאמונה אלא על ידי אמת, כמוכא בזהר (בלק קצנ): **"והיה צדק אזור מתניו ואמונה" וכו' (ישעיהו י"א) – הינו צדק, הינו אמונה. ואמרו שם: 'אמונה אתקריאת, כד אתחבר בה אמת'.**

⁸⁵ **תהילים פרק לו (ג) בטח בידוד ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה:**

פרש"י – בטח בה' – לזאת אל תתערב עמהם אלא בטח בה' ועשה הטוב ואז תשכון בארץ לאורך ימים. ורעה אמונה – תהיה רועה וניזון מאמונה שהאמנת בה' ולא עשית כמעשה הרשעים לגזול ולעשוק:

מצורת דוד – ורעה אמונה – תהיה רועה וניזון מאמונה שהאמנת בה' ולא עשית כמעשה הרשעים לגזול ולעשוק:

⁸⁶ בתולדו ובמשחז"ל, תשכו ובמשחז"ל, תתדו ובמשחז"ל

⁸⁷ בתקפא- (כתובות קיא) ובתשכס תוקן

⁸⁸ **כתובות דף קי – ת"ר לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה עובדי כוכבים ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנא' (ויקרא כה-לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים וכן ברוד הוא אומר (שמואל א כו-יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים ר' זירא הוה קמשתמיט מנייה דרב יהודה דבעא למיסק לארץ ישראל.**

ודף קיא..... אמר רבי אלעזר כל הדר בארץ ישראל שרי בלא עון שנאמר (ישעיה לג-כד) ובל יאמר שכן חילתי העם היושב בה נשוא עון, א"ל רבא לרב אשי אנן בסובלי חלאים מתניין לה. (הלכות מלכים ו' ט"ז) פסק כדכי אלעזר, חז"ל כי זילקו שמעוני יסעיה חלט היא דעת התנא רבי מאיר. מה שקשה הני גלו ממנה בגלל עוון עיני עיון ועקב על עין ועקב) אמר רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח כתיב הכא (שמות כ-כד) מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם (דברים לב-מג) וכפר אדמתו עמו עולא הוה רגיל דהוה סליק לארץ ישראל נח נפשיה בחוץ לארץ אתו אמרו ליה לרבי אלעזר אמר אנת עולא (עמוס ו-ז) וזו על אדמה טמאה תמות אמרו לו ארוננו בא אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה.

..... א"ר ירמיה בר אבא א"ר יוחנן כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן העולם הבא. (עיין ש"ע אר"ח רמח ד' היוצא כשיצא כמדבר לא ילא סמוך לשבת ואם יוצא לא"י מותר כיון שזכר מלוה הוא. ומקומו כנסת הגדולה שלמד מהשלטו גבוים שפליק רק הלכה ד' אמות בלחץ היא מלוה, אבל הרבד"ז (ה' תה) כס ריב"ש והרשב"א שזו קולא גדולה, וכד כן לענין הגזע עלות לא"י שלא נחשב נדר מלוה שמתכוין לחזור אלף להתיקב, וכן דעת המהר"ט (ה' קלד).

עין שצמי ה"ן (נסיעתו לא"י) אמת טו טז שזכינו הגיע לארץ צבע כ"ה ומיד לחצר ר"ה לכה לחזור, ולא חזר. ועיי' אות יח שחצר שמתח תורה אמר שפעל כזכר כל מה שזכה לפעול בלחץ.

⁸⁹ בתשכס-אלוק

⁹⁰ עיין גם פרש"י ויקרא כה לה זוהר יתרו עט:

⁹¹ **רמב"ן על ויקרא פרק יח פסוק כה – והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו זרע אוהביו, וזהו שאמר (שמות י"ח) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה י"ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל והנה קידש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ כב) ושמתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיאו אתכם הארץ, וכתוב (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים, יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים, בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיאו כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות:**

... ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עובדי עבירה ובספרי (האזינו שטו) ואין עמו אל נבר (דברים לב יב), שלא תהא רשות לאחד משרי האומות לבא לשלוט בכם, כענין שנאמר ואני יוצא והנה שר יון וגו' והוא מאמרם (כתובות ק"ג) כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שנאמר (להלן כה לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, ואומר (ש"א כו יט) כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים:

... ואמרו בתוספתא ד"ע (פ"ה ה"ה), הרי הוא אומר (בראשית כח כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים, ואומר לתת לכם את ארץ כנען, כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי לכם לאלהים, אין אתם בארץ כנען כביכול אין אני לכם לאלהים, וכן הוא אומר (יהושע ד יג) בארבעים אלף חלוצי צבא עברו לפני ה', ואומר (דה"א כב יח) ונכבשה הארץ לפני השם ולפני עמו, וכי תעלה על דעתך שישראל מכבשין את הארץ לפני המקום, אלא כל זמן שהן עליה כאילו היא מכובשת הא אינם עליה אינה מכובשת:

וזמן הענין הזה אמרו בספרי (עקב מג), ואבדתם מהרה (דברים י"ז), אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו לא יהו עליכם חרשים, משל לאדון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חרשים, וכן אמר ירמיה (לא כב) הציב לך ציונים, אלו המצות שישראל מצוינין בהם:

והנה הכתוב שאמר (דברים י"ז) ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפליץ ומזוזות, ופירשו בהן כדי שלא יהו חרשים עלינו כשהחזרו לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה' ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמתם לעשות (דברים י"א לא לב), ושיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה.

עוד בעין זה עיין דרשות הר"ן דרוש ד'. ורשב"א בשו"ת אלף קלד.

⁹² **זוהר יתרו דף עט:** אמר רבי יוסי (נ"א יצחק) הואיל ואתניא להאי הואיל ונאלו למקרא זה, מה הוא שכתוב במקרא כדכ"ה, ולמדת חליו הגדתי היום ליהוה"ה אלהיך, ליהוה"ה אלהיך"ו מבעי ליה, כי הוה לך ללול עלמנו עס טולס אמר ליה רבי שמעון, וכי האי מקרא בלחודדי הוא נכתב כך בלשון יחיד, והא כתיב (שם ח ז) אלהיך,

היתה בקדושה יתירה ע"כ המבול לא נגזר בה (זבחים ק"ג. רבנו בחיי נח ז' כג) ובירושלים היה תמיד מקום המזבח בו הקריב אדם הראשון וקין והבל ונח ואברהם (רמב"ם בית הבחירה ב' ב'). כי היא מכוונת כנגד הארץ העליונה ובית המקדש כמבואר בע"ח שער מג פ"ב/כ"ב) אע"פ שהכוונה תחילה היתה שכל העולם יהיה תחת השגחת הקב"ה, (דרך ה' לרמח"ל – ח"ב פ"ד אות ג') וכן הוה כל אלפים שנות התווה עד דור הפלגה שנגזר על ע' אומות וע' ארצות להיות בהשגחת השרים (שער הכוונות ברכות השחר) וע"כ שם אויר עמים טמא ואילו ארץ ישראל ועם ישראל נשאר תחת השגחת הקב"ה ומכניסת בני ישראל לארץ השכינה שירדה במדבר לארץ שורה בארץ ישראל וכנגדה השמים פתוחים עד היכל לבנת הספיר עד היום כמבואר בחסד לאברהם/כ"ב) על כן

כי יהו"ה אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו', (שם ז טז) אשר יהו"ה אלהיך נותן לך, ומתיב (שם ד כד) כי יהו"ה אלהיך אש אוכלה הוא, וכלהו הכי ועוה כהנה פסוקים קשה כך מדוע משה רבנו לא כלל עלמו עם כלל ישראל, אלא הכי תנינן, כמסכת כהנות קי: כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, מאי טעמא, משום דורעא קדישא לארעא קדישא סלקא, כיון שמשא רבנו דיכר לכלל בני ישראל הללוים להכנס לארץ ישראל, שכמו שגמרתם משקפת נקודת העליון כך יהיו נטועים נקודת התחתון ושכינתא באתרא יתבא והשכינה יושבת עם נקומה נאכרן הקדושה, והיא בהאי תליא וזה הלוי זיה, לפי שגמרתם ישראל הן מהשכינה לכן נכנסו לארץ ענה השלחת השכינה. ומשה לא קאמר אלהיך אלא לאינון דהוו זמנין למיעאל לארעא קדישא, ולקבלא אפי' שכינתא, ומה דלא אמר אלהיך, משום דהא משה לא זכה למיעאל לארעא, ובגניי כך אלהיך ודאי בכל אתר, משום דאינון הוו זמנין למיעאל תמן.

י עיין זוהר לך לך (דף עת). דְהָא קְדֻשָּׁא בְרִיךְ הוּא יְהִיב לֵיהּ לְאַבְרָהָם רוּחָא דְחֻכְמָתָא כִּי הִקְבִּה נַחַן לְאַבְרָהָם רוּחַ חֻכְמָה, וְהָוּה יָדַע וּמְצָרָף סְטָרֵי דְיִישׁוּבֵי עֲלָמָא וְהִיא יוֹדַע וּמְצָרָף בְּחֻכְמָתוֹ אֲשֶׁר נַחַן לֹו אֱלֹהִים כֹּל הַכְּחוֹת וְהַטְּבָעִים הַנִּמְצָאִים בְּד' רוּחוֹת שֶׁל יֵשׁוּב הָעוֹלָם, וְנִקְטַשׁ שׁוֹנן מְצָרָף כִּי הִיא עוֹשֶׂה כְּצוּרָף הוּה שְׂמֵצָרָף הַכֹּסֵף מֵהַסִּיגִים, כִּן הִיא מְשׁוּטֵט בְּרַעְיוֹת וּבְחֻכְמָתוֹ, וְכַמָּה כְּחוֹת חֵיצוֹנִים נִזְדַּמְּנוּ לִפְנֵי וְהִיא מְשַׁלֵּךְ הַסִּיגִים הֵם וְהוֹלֵךְ וְנִכְנַס לְהַשִּׁיג פְּנִימָה בְּקְדוּשָׁה, עַד שֶׁהַשִּׁיג תְּחִלָּה אֵת הַסּוּד שֶׁל שְׂבָעִים שָׂרִים הַמְּמוֹנִים עַל הָעוֹלָם כְּדַמְפָּרֵשׁ וְאוּלַּי, וְאַסְתָּכֵל בְּהוּ וְאַתְקֵל בְּתִיּוֹלָא וְהַתְּבוּנָה בְּהֵם וְשִׁקֵּל בְּמַאֲזֵי שְׁכֵלוֹ גוֹי גוֹי וְאַרְצוֹ וְנַחְלָתוֹ בְּאַרְץ, וְיַדַע עַד הֵיכָן מְגִיעַ חֵלֶק כֹּל גוֹי כְּנַגְדוֹ בְּרִיקַע, לְפִי שִׂדַע כִּי כְּדַמְדָה הַתְּחַתּוּנָה מֵדַת הָאָרֶץ, כִּן תְּהִיָּה מֵדָה הָעֲלִיּוֹנָה חֵלֶק הַשֶּׁר הַשּׁוֹלֵט עֲלֵיהּ, וְיָדַע חֵלְיָן דִּי מְמַנְן עַל סְטָרֵי יִישׁוּבָא עַד שִׂדַע וְהַשִּׁיג בְּחֻכְמָתוֹ אֵת כְּחוֹת הַשָּׂרִים הַמְּמוֹנִים עַל כֹּל אֲרָצוֹת הַיִּשׁוּב. (כְּמִיק וְכִא"ו וְכ"פ)

כְּדַ מְטָא לְגוֹ נְקוּדָה דְאַמְצְעִיָּתָא דְיִישׁוּבָא כְּשֶׁהִיגַע בְּהַתְּבוּנָתוֹ שְׁכֵלוֹ לְתוֹךְ נְקוּדָה הַאֲמְצְעִית שֶׁל הַיִּשׁוּב שֶׁהִיא אֲרָץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא טְבוּר הָעוֹלָם, תְּקִיל בְּתִיּוֹלָא וְלֹא הָוּה סְלִיק בְּיָדֵיהּ שְׁקֵל בְּמַאֲזֵי שְׁכֵלוֹ לְדַעַת אוֹתָהּ לְאִיּוֹ אוֹמָה שִׂיכַת, וְגַם מַהוּ עֵינֵן חֵלֶק הַרְקִיעַ הַמְּשֻׁמֵשׁ בְּא"י, וְלֹא עֲלָתָהּ בִּידוֹ מִשׁוּם שֶׁהִקְבִּיהָ לְכַדוֹ מִשְׁפִּיעַ בְּהַרְקִיעַ שֶׁעַל א"י, וְאֵת זֶה לֹא הִשִּׁיג עֲדֵינִן כְּדַמְפָּרֵשׁ וְאוּלַּי (וְעִי' וְזִי"ק וְהַסֵּל כֵּט סו"ט), אֲשֶׁנָּה לְמַנְדַּע חֵלְיָא דִּי מְמַנָּא עֲלָהּ וְלֹא יְכִיל לְאַתְדַּבְּקָא בְּרַעְיוֹתֶיהָ גַם הַשְּׂגִיָּה וְהַתְּבוּנָה לְדַעַת אֵת הַשֶּׁר הַמְּמוֹנָה עֲלֵיהּ וְשׁוֹלֵט בָּהּ וְלֹא יוֹכֵל לְהַשִּׁיגוֹ בְּמַחְשַׁבַת לְבוֹ, תְּקִיל כְּפָה זְמַנִּין וְחַמָּא דְהָא מְתַמְן אֲשֶׁתִּיל כֹּל עֲלָמָא שְׁקֵל עוֹד בְּמַאֲזֵי שְׁכֵלוֹ כְּמַה פְּעֻמִּים עַד שֶׁרָאָה כִּי שֵׁם הִיא אֲבָן הַשְּׂתִיָּה שֶׁמִּמֶּנָּה הוֹרֶשֶׁת הָעוֹלָם, וְהִיא נְקוּדָה הַאֲמְצְעִית שֶׁל כֹּל הָעוֹלָם וְבָהּ יְסוּד וְכֹל כֹּל הַנִּמְצָא בְּכֹל חֵלְקֵי הַיִּשׁוּב, כִּיּוֹן שֶׁהַשִּׁיג אֵת זֶה אֲשֶׁנָּה וְצָרָף וְתִקֵּל לְמַנְדַּע הַשְּׂגִיָּה וְהַתְּבוּנָה וְצָרָף וְשִׁקֵּל עוֹד לְדַעַת מִי הוּא הַמְּמוֹנָה עֲלֵיהּ, וְחַמָּא דְהָא חֵלְיָא עֲלָהּ דְעֲלָהּ לִית לֵיהּ שְׁעוֹרָא וְרָאָה בְּחֻכְמָתוֹ שֶׁכֵּחַ הָעֲלִיּוֹן הַמְּמוֹנָה עֲלֵיהּ אֵין לוֹ שִׁיעוֹר מִפְּנֵי שֶׁהוּא סִיבַת הַכֹּל שְׂאֵי אֲפֻשֶׁר לְהַשִּׁיגוֹ, עֲמִיק וְסִתִּים וְהוּא עֲמוּק וְסִתוּם, וְלֹא אִיהוּ כְּגוֹנֵי דְסְטָרֵי דְרָגֵי דְיִישׁוּבָא וְזֹאת הַשִּׁיג שְׂמֵדְרַגַּת א"י אֵינָה שְׂמֵדְרַגַּת שְׂאֵר חֵלְקֵי יֵשׁוּב הָעוֹלָם, וְאֵי אֲפֻשֶׁר לְדַמְדָה וְלַהֲקִישׁ זֶה לִזֶּה כִּי כְּמַה מַעְלוֹת טוֹבוֹת יֵשׁ אֲרָץ יִשְׂרָאֵל עַל מַעְלוֹת שְׂאֵר חֵלְקֵי הַיִּשׁוּב, אֲשֶׁנָּה וְתִקֵּל וְיַדַע, דְּהָא כְּפָה דְמַתְּהִיא נְקוּדָה אֲמְצְעִיָּתָא דְיִישׁוּבָא מְנִיָּה אֲשֶׁתִּיל כֹּל עֲלָמָא לְכֹל סְטָרֵי וְעוֹד הַשְּׂגִיָּה וְהַתְּבוּנָה וְשִׁקֵּל בְּמַאֲזֵי שְׁכֵלוֹ וְעֲלָתָהּ בִּידוֹ לְדַעַת, כִּי כְּמֹו שְׂמֵאוֹתָהּ הַנְּקוּדָה הַאֲמְצְעִית שֶׁל הַיִּשׁוּב מְנִיָּה נְתִיּוֹד וְנִתְפַּשֵּׁט הָעוֹלָם לְכֹל קְצוּוֹתָיו, הִכִּי נְמִי יָדַע דְּהָא חֵלְיָא דְשָׂרֵי עֲלָהּ, מְתַמְן נְפִיקוּ כֹּל שְׂאֵר חֵלְיָן דְמְמַנְן עַל כֹּל סְטָרֵי עֲלָמָא, וְכֹלָהּ בִּיָּה אֲחִידִין כְּמֹו כִּן יָדַע וְהַשִּׁיג כִּי הַכֵּחַ הָעֲלִיּוֹן הַשּׁוֹרָה עֲלֵיהּ, מְמַנֵּי יִצְאוּ כֹּל שְׂאֵר כְּחוֹת הַמְּמוֹנִים עַל כֹּל רוּחוֹת הָעוֹלָם, וְכֹלֵם בּוֹ אַחוּוִים, כְּדִין וְיִצְאוּ אֲתָם מְאֹוֹר בְּשָׂדִים כְּדִי לְצַאֵת מְאוֹתָם כְּחוֹת הַחֵיצוֹנִיּוֹת שֶׁהִיוּ עוֹסְקִים בְּהֵם הַכְּשִׁרִים, לְלָכַת אֲרָצָה כְּנַעַן וְחַשְׁבֵּי שְׂבָחֵיכֶתוֹ וּבְהַתְּקַרְבוֹתוֹ אֲרָץ כְּנַעַן תִּתְּלָהּ לוֹ אִיּוֹ הַשְּׂגָה בְּדִרְךְ מַעֲנִיָּה שֶׁל אֲרָץ יִשְׂרָאֵל וְיִוֹכֵל לִיכַסֵּס בְּתוֹכָהּ, וְכִיּוֹן שֶׁלֹא תִּתְּלָתָה לְאִיּוֹ שׁוּם הַתְּגִלוֹת.

כ" עיין חסד לאברהם מעין ג' נהר כה, שמבאר בזה מה שכתוב שבזמן החרבן א"י נזונה מהתמצית ומבאר שאדרבה זה מגודל מעלתה שהיא כמו הלב בגוף שע"כ כשיורד השפע בתיקונו נוון הלב תחילה ואח"כ שאר איברים אבל החרבן דומה לתענית שאז האיברית חוזרים ומזינים את הלב כדי שלא ימותו כי תלויים בו. לכן הארץ שהיא לב העולם נזונה מתמצית השפע של האומות.

כ" ע"ח שער מג פ"ב – וכמו שהוא למטה בארץ כן הוא למעלה שכל מה שהוא נגד א"י הוא קדושה וסביביו ארצות עמים וכן נגד ג"ע הארץ יש למעלה ברקיע בסוד זרוע ימין שהוא מכון לשבתך פעלת ה' ונגד גהינם זרוע שמאל הארץ מוון למעלה זרוע שמאל ששם הקלי נאחוזין ושם מדורין דילהון ונגד א"י יש פתחי הרקיעים כנוכר פרשה (וזה) ויקהל דר"ט ע"ב (ניאור) וזהו עין עין בית לנס יאודה כלא) ובסיום שער ההוא יש פתח א' הנקרא מגדון אך באמצע השער ההוא שהוא נגד א"י יש פתח גדולה וסביב פתח ההוא יש ע' שערים שמשם נזונין ע' אומות מתמצית פתח ההוא ובאותו פתח יש פרוכת דקדושה דלא שביק לט"א שיונו משם כנוכר פרשה תרומה קמ"א והוא לבוש ג"ב אלא שהוא קדוש לכן אין הקדושה מתגלית בזמנ"ו וגם הפתח הזה הוא באמצע הרקיע ונשפע אח"כ לארץ התחתונה דרך פתח ההוא ויש ג"כ פרוכת אחר לעכב ט"א שלא יכנס לא"י וזה הפתח מכון באמצע כל הרקיעים עד שמגיע לכל בחי' היסוד שבמלכות נקודה קדישא שבכל העולמות עד כורסיא קדישא ומשם עולין כל התפלות והנשמות העולין למעלה בלילה ואע"פ שאמר בפרשה (וזה) ויקהל דר"א ע"ב שהתפלות סלקין במזרח ומערב כו' זהו בעליית האוירין אבל אח"כ כולם נכנסים תוך פתח ההוא האמצעי. (ניאור) הלכיים ותיקון הסיניסם שפלו זו עין בית לנס יאודה כלא)

כ" עיין חסד לאברהם – מעין ג' – נהר ב – ...ולזה עמד זכות הקדמונים ורחמי של הקדוש ברוך הוא וזכות אבותינו הקדושים, ונפתח הפתח ונשברו הקליפות כולם ונעשה שם פרצה ופתח שתעבור הקדושה דרך החיצונים ותאיר לישראל ותשרה עליהם בלי שום לבוש חיצוני כלל ומסך מבדיל כלל (כזה) מאלו החיצונים:

ופרצה זו נפרצה אז במדבר נוכח מושב בני ישראל והלכה עמהם על ראשם עד שעמדה כנגד כל ארץ ישראל ד' מאות פרסה, והוא מתחלת גבול ארץ ישראל עד קצהו מצד אחד נקרא גבילין ומצד השני נקרא מגדון, ומאלו התחומין כל מה שבין גבילין ועד מגדון אין שום קליפה ומחיצה כלל בין פתח היכל לבנת הספיר לארץ ישראל הקדושה הזאת, אלא אותו האויר ירד מיד ומאיר בלי התלבשות כלל בד' קליפות שהם סוד הכתרים החיצונים, ומצד בחינה זו נאמר שארץ ישראל קדושה ואויר ארץ ישראל קדוש משא"כ ארץ העמים שעפרה טמא ואוירה טמא, והנכנס אליה קרוב מאד להכשל.

עיין חסד לאברהם א' כ' – ...ואויר א"י הוא טהור המוכן לקדושה ולעבודת הש"י, שאין הקליפות שולטות בא"י והיצר"ר אינו גובר שם, רק במה שיש לאדם בטבעו או מה שירצה הוא להגבירו עליו, ולכן השכינה מושכנה באויר א"י ואוירה טהור, מצד הטהרה מוכן לתורה ולמצוות ולמע"ט, ולשון אויר אור ו' שוכן בה, בסוד חכמה זעירא כמשרז"ל אוירא דא"י מחכים.

ובחסד לאברהם ג' ו' – השראת אלהותו יתברך עלינו הוא בשני דברים הא' (נמו"ל) ע"י התלבשות המדה הזאת שהיא השכינה השוכנת עלינו בלבוש נכרי דהיינו השרים החיצונים ע"י התפשטותה באופנים, ולזה העומד בחו"ל מקבל אלהותו בדרך זה, אמנם הדרך הזה יקרא העבודה לאלהים אחרים מפני שיקבל השפע מתחת יד השרים, ועל זה נאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת י"י לאמר לך עבוד אלקים אחרים, והיינו ישראל העומדים בחו"ל עובדים ע"ז בטוהרה הם, ואלו אינם מקבלים אלהותו כראוי אחר שיקרא קצת עובדי ע"ז מפני שהוא משפיע בחוץ:

הדרך הב' (נאכרן יסאל) הוא על ידי פשיטת לבוש נכרי, דהיינו שלא יזיה בינו לבין אלהותו שום מפסיק אלא שכינה שוכנת דרך המדריגות הקדושות על ישראל, והיינו היושב בארץ ישראל שאינה מלובשת בשרים אלא משם דרך פתח היכל לבנת הספיר תתפשט ותשתרבב שכינה באויר ארץ ישראל, ותשכון באויר ארץ ישראל המחכים מצד החכמה זאת חכמת שלמה.

וזשארז"ל בגמרא (סנהדרין קיא) על הפסוק **וימרה משה ויקד ארצה וישתחו** [ל] הפסוק מספר שכששמע משה רבינו מהקב"ה את יג מדות של רחמים אחרי חטא העגל אזי הוא קד והשתחוה, ושואלת הגמרא **מה ראה** דהיינו איזה מידה מהי"ג מדות שראה גרמה לו להשתחוות ומתרצת מדת **ארך אפים ראה**. ומבאר רבינו היינו **כנ"ל**, **כי מחמת שראה בחי' ארך אפיים** לא שהוא **תלוי בארץ ישראל כנ"ל**, **ע"כ ויקד ארצה** ודורש רבינו ויקד לא מלשון קידה והשתחויה אלא מלשון **אש תמיד תוקד על המזבח** דהיינו לשון בערה וזהו יקד ארצה **שהיה לבו בווער לארץ ישראל** [לב], **כדי לזכות לארץ אפיים** [לד] **כנ"ל** שבארץ ישראל זוכים למדה זו, ולקמן מבואר עצם הבערה והכסופים להגיע אליה גם מועיל לזכות במדה זו, ומסתמא גם לזה כיוון משה רבנו דהיינו לזכות עכ"פ לבחי' ממדה זו עד שיגיע בפועל. **וזה שאמרו שם** בגמרא נחלקו איזה מדה ראה בא"י שעל כן כל כך נכסף אליה, אחד אמר ארך אפיים ראה **וחד אמר אמת ראה**, ומבאר רבנו שלא נחלקו אלא **מא"ח ומאמ"ח** לה"ה מר אמר חדא ומר אמר חדא **ולא פליגי** [לז], **כי א"י היא לחי' בחי' אמת כמבואר במ"א** בתורה מז (לח) /טו) שם מבואר שע"י שבארץ ישראל מאירה מדת האמת בחוזה על כן זוכים שם לשובע הפך התאוות אכילה: ועיין תורה ז' שבארץ ישראל זוכים לאמונה ולאמונה זוכים ע"י מדת האמת. **ומוסיק שם בגמ' סנהדרין קיא**. הנ"ל **ש"מ ארך אפיים ראה, כי עיקר היא"מ בחי' אריכת אפיים** שזוכים ע"י האמונה **כנ"ל** [מב] /מג) וכנ"ל שמעלת מדת ארך אפים היא שעל ידה לא מתבלבל מכל המגיעות שיש לו בעבודת ה', כי שום מניעה ובזיון לא מפיל אותו ליאוש או כעס ולא נופל מכיסופיו החזקים אל המדרגה שרוצה לכבוש רק טובל הכל ונשאר בשמחה להיות נכסף ומתגעגע אליה בחוזה גדול:

עתה יבאר סגולה לזכות לארך אפיים גם בחוץ לארץ ע"י שנכסף ומתגעגע לארץ ישראל, שכיון שבה תלוי ארך אפים כנ"ל כי שם הארת האמת ואמונה ע"כ ע"י שנכסף אליה זוכה להארה גדולה ממנה.

עצמו לנמוכים ביותר ועוד גם בקי ברצוא כשהיה עולה למעלה הגדולה ביותר מצא שם את האלקים ולא נכשל ברבוי אור. דהיינו סוד הפסוקים אם אסק ואציע שאול המבואר בתורה ו' בסוד כוונות אלול.

סנהדרין קיא. – (שמות לד-ח) וימרה משה ויקד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן גמלא אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה: תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה יושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם ארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים היינו דכתיב (במדבר יד-יז) ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ר' חגא הוא סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להווא ינוקא דאמר (תהילים צג-ג) עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה (תהילים צ-א) תפלה למשה וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה.

פרש"י – **אמת ראה**. במדותיו שנקרא אמת ונתיירא אם נתחייבו בליה אם הוא דן אותן בדין גמור ומיהר והתפלל עליהם שלא יהא דן אותן לפי מעשיהם: ה"ג תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום וכו' אמר לו רשעים יאבדו ולא יהיה לך ארך אפים עליהם: אמר לו. הקב"ה לא כך אמרת ארך אפים לצדיקים ולא לרשעים: אמר לפניו וכו'. והשתא [מסתברא] כמ"ד ארך אפים ראה שכיון שראה [מדה זו] בהקב"ה שהוא ארך אפים אף לרשעים שמח: **עדותיך וגו' ה' לאורך ימים**. היינו מדת ארך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו בחורב ופסוק זה מרע"ה אמרו דכתיב לעיל מיניה תפלה למשה איש האלהים וגו':

^א שנות לו ה'

^{בא} מתורלו- אפים

^{בב} עיין ימי מוהר"ת ח"ב אות א'

^{בג} מתרצו- אפים

^{בד} עיין שיש"ק ח"ג אות תקלו

^{בה} מתרצו- ומא"ח

^{בו} עי"ש בגמ' שדלא פליגי הם דברי רבינו.

^{בז} גם בדפוס"ד היא ומתורלו- הוא

^{בח} **בהתורה ואכלתם סימן מז**

^{לט} תורה מז – .... והארת פנים, הוא תקון נאמת, בחינת יעקב, כמו שכתוב (מ"כה ז): **"תתן אמת ליעקב"** .... וארץ ישראל, שעקר קבלתה מבחינת יעקב, כמו שכתוב (בראשית ל"ז): **"וישב יעקב בארץ"** .... והנה כל העולם בלו, נזון משפע של ארץ ישראל בידוע. וארץ ישראל בעצמו, מקבל השפע מן אמת, שהוא מדת יעקב, כנאמר (מ"כה ז): **"תתן אמת ליעקב"**. והוא מדת תפארת, שהוא כללות הגוה"ק. והוא בחינות שמים, אש ומים, שהוא גם כן כללות הגוה"ק. .... כתיב על ארץ ישראל, (דברים י"א): **"תמיד עיני ה' אלקיך בה"**. **"כי דובר שקרים לא יכון לנגד עיני"** (תהילים ק"א). אף ארץ ישראל, שהיא מדת אמת, **"תמיד עיני ה' בה"** וכו':

^{לז} תכאן עד הנקודותים מוהר"ת תיקן את לשון הדפוס"ד שם הלשון ומסתברא כמ"ד ארך אפיים ראה כי אמת הוא למעלה מאמונה כי מחמת אמונה באים לאמת.

^{לא} מתורלו- הוא

^{לב} כי ע"י אמת זוכה לאמונה כמבואר בתורה ו' עפ"י ובר בלק קצה: אמונה אתקריאת כד אתחבר בה אמת וע"י אמונה לארך אפיים, עיין פל"ח ולק"ה תפלין ה' בא.

^{לג} **לק"ה תפלין ה' מא** – כי יעקב הוא בחינת אמת, כמו שכתוב (מ"כה ז), **"תתן אמת ליעקב"**. שהוא בחינת תפלין, כמוכא בדרך רבנו ז"ל (בסימן מ"ז). כי עקר התפלין הם על ידי בחינת אמונה, שהיא בחינת אמת, בבחינת צדק כד אתחברת באמת אתעבדת אמונה, כמוכא במקום אחר (סימן ז' לקוטי א'). וזהו בחינת מה שהביא רבנו ז"ל בהתורה של אריכת אפים דברי רבותינו ז"ל שאמרו: (סנהדרין ק"א) על פסוק, **"ויקד ארצה"**. מה ראה? ארך אפים ראה. וחד אמו, אמת ראה ומר אמר חדא ולא פליגי, כי אמת נאמונה כחדא חשיבי כנ"ל.

ועיין פל"ח אות ח' על תורה כ"מ/י שתרץ בזה כיצד זכו גדולי ישראל למדרגות גבוהות בחו"ל/מ"ו. וכתב שם אבל צריך שיהיה כסופים באמת לאמיתו.

ואולי זו כוונת רבנו כאן שכתב שצריך לבקש מהש"י שיהיה לו כסופים לא"י, כי כסופים וגעגועים אמיתיים לארץ צריך לבקש מהש"י,

ומבואר שאע"פ שמתגעגע לארץ כדי לזכות לארץ אפים דהיינו כביכול שלא לישמה, נחשב לישמה, כי לישמה הכוונה לשם שמים וכנ"ל שמושה רבנו ראה ארץ אפים לכן ויקד ארצה. ואדרבה מי שנכסף לארץ עצמה לא כדי לזכות בה לארץ אפיים לכאורה זה נחשב שלא לישמה.

ומוסיף רבנו שצריך גם לבקש שכל הצדיקים יהיה להם כסופים לארץ. צ"ע מדוע? ואולי כי כל המתפלל על חבירו נענה תחילה אבל א"כ מדוע דווקא הצדיקים. ואולי שע"י שצדיק שכלול מכמה נשמות ישראל נכסף לא"י ממשיך למקומו הארה גדולה שמסייעת גם לאנשיו.

וצריך כל אדם לבקש מהש"י שיהיה לו כיסופין וגעגועים לא"י, וגם שיהיה געגועים לכל הצדיקים לא"י. והוא סגולה להכעס ולעצבות [מ"ו], כי כל הכועס כאלו עובד עבו"ם (שבת קה)[מ"ו]/[מ"ו] וגם העצבות היא אבק הכעס, אבל א"י הוא בחי' אמונה בחי' ארץ אפיים היפך הכעס וע"י כסופים אמיתיים לארץ ישראל אפשר להמשיך ממנה הארה של אמת ואמונה ואריכות אפיים גם

^{מ"ד} לק"ה תפלין ה' (זו) ורצועה אחת נמשכת עד הלב, כי הרצועה הוא פחינת האור שממשיכין מפינת אריכת אפיים הנ"ל. ועל פן צריכין להמשיכה עד הלב, להכניס פחינת אריכת אפיים שהוא כבישת כעס, בתוך הלב שלא יקפיד כלל אפלו בלבו, שזה עקר פחינת אריכת אפיים כמו שאמר רבנו ז"ל על עצמו שזכה לבחינה זאת בארץ ישראל שיהיה לו אריכת אפיים כזה שלא יהיה בלבו שום צד כעס וקפידא אפלו על השונא הגדול שלו שעושה לו כל היסורים, אף על פי כן אין לו בלבו עליו שום שנאה וקפידא. וזה עקר פחינת אריכת אפיים. ועל פן צריכין להמשיך הרצועה עד הלב להכניס פחינת אריכת אפיים בלב כנ"ל, דהיינו שלא יקפיד ולא יכפת ליה שום דבר אפלו בלבו כנ"ל.

פל"ח אות ח' על תורה כ' – הנה לעיל מבואר מה שאמר רבינו ז"ל, שאי אפשר להיות איש יהודי דהיינו לילך מדרגא לדרגא כי אם על ידי ארץ ישראל ואמר אחר כך שכונת דבריו כפשוטו ארץ ישראל זה הידוע לנו עם אלו הבתים והחצרות כנ"ל, ואם כן יש להבין איך הלך רבינו ז"ל בעצמו מדרגא לדרגא קודם שהיה בארץ ישראל (כידוע שגם אז היה חידוש גדול צדיק נפלא ונורא כמבואר במקום אחר). וכן עוד כמה צדיקים גדולים שלא יכלו לבוא לארץ ישראל כגון הבעש"ט ז"ל ועוד כמה כיוצא בידוע על כן נראה לעניות דעתי דיש לומר שבוודאי צריכין להיות בארץ ישראל זה ממש, אך קודם שזוכה להוציא מוכח אל הפועל ענין זה, אז על כל פנים על ידי השתוקקות והגיעועים והכיסופין שנכסף להיות בארץ ישראל נמשך עליו על ידי זה גם כן הארה מקדושת ארץ ישראל עד שזוכה על ידי זה גם כן לעלות מדרגא לדרגא בעבודת ה', אך הכיסופין צריכין להיות באמת לאמתו, דהיינו שבעת שמוצא שעת הכושר להוציא מחשבתו אל הפועל, אזי ישבר כל המניעות עד שיובא בפועל ממש לארץ ישראל וזהו עיקר נצחון המלחמה כנ"ל אך קודם שזוכה לזה אז אף על פי כן על ידי הכיסופין האמתיים לבד נמשך עליו גם כן קדושת ארץ ישראל כנ"ל וסעד לרבינו אלה ממה שמבואר לקמן בס"י קנ"ה מאמר אריכת אפיים שעל ידי ארץ ישראל זוכין לאריכת אפיים ולבטל כל הכעס והעצבות וכו', וסיים שם וצריך כל אדם לבקש מהשם יתברך שיהיה לו כיסופין וגעגועים לארץ ישראל וכו', והוא שקודם קריאת שמע אנו מבקשים והוא יוליכנו קוממיות לארצנו וכו', עיין שם מבואר קצת כדברינו הנ"ל בפרט כפי מה ששמעתי מאחד מאנשי שאמר בדרך צחות על ענין הנ"ל שאי אפשר לילך מדרגא לדרגא כי אם על ידי ארץ ישראל כנ"ל, היינו כי מבואר במאמר חותם בתוך חותם סימן ב"ב שכשרוצה לעלות ממדרגה למדרגה צריך להיות לו ירידה קודם העליה וכו' ע"ש, ועל כן צריך לזה קדושת ארץ ישראל שעל ידי זה זוכין לאריכת אפיים כנ"ל ואז יוכל להתחזק ולעמוד על עמדו בעת הירידה עד שזוכה על ידי זה דייקא לתכלית העליה, ואם כנים דבריו בכונת דבריו רבינו ז"ל בודאי יש סעד גדול לרבינו מסימן קנ"ה הנ"ל:

^{מ"ה} מה שהפל"ח כותב "כפי מה ששמעתי מאחד מאנשי", עיין באיבי הנחל (להרב ברוך אפרים מתלמידי הצמח צדק של חב"ד שהתקרב לברסלב והיה תלמידו הטשינער רב) על תורה כ' שם מקשה גם הוא את הקושיא של הפל"ח כיצד זכו צדיקים בחו"ל למדרגות גבוהות ומתירן משלו עפי" תורה נט תנינא שיש עבודה של בין המצוות ואותה רק בא"י אפשר לקיים, לכן בחו"ל אע"פ שזוכה למדרגות אבל מדלג מדרגא לדרגא בלי ההכנת כלים של הבין המצוות, וגם על כן בכל מדרגה שוהה איזה זמן, שעל כן לא נקרא שהולך תמיד מדרגא לדרגא. אבל בא"י הולך כל הזמן בין מצווה למצווה כי גם בין המצוות נחשב אצלו לעבודה ובמדרגא עצמה לא ממתין אלא מיד ממשיך לבין המצוות הבא להכין עצמו למדרגה הבאה. ועוד מחזק תרוצו עפי" תורה כב שבין דרגא לדרגא צריך שיהיה ירידה תכלית עליה, ועל כן בחו"ל בין שהאיר טמא צריך להודרו ולקפץ מיד למדרגה הבאה כי אם ימתין בין מדרגא למדרגא יפול בירידה, לעומת זה בא"י יש כח לעמוד בנסיין הירידה ואזי היא נהפכת לעליה.

משמע שתחילה האיר לו התירון בדרך צחות ואמר אותו לרבו הטשערינר-רב. אבל אח"כ עיין בזה יותר ובנה תירוץ אחר שמה שאמר בתחילה נעשה לו לחיזוק.

נמצא שלפי הטשערינער-רב אפשר בחו"ל לזכות למדרגות כמו בארץ ע"י כסופים לבוא אליה, ומסתמא לא ממש כמו בא"י אבל לא מבואר החילוק.

ולפי האיבי הנחל משמע גם בלי כסופים יזכה אבל למדרגות שחסר בהן העבודה של בין המצוות שהיא בחי' ההכנת כלים למדרגה הבאה, וכמו שכתב שהם הבחי' כסופין לזכות אל המדרגה, ובחי' העמידה בניסיונות ומניעות שעל ידן נעשה לו כלים למדרגה.

ואולי לפ"ז יתבאר נפלא תורה קצא שאפשר שישב אחד אצל חבירו בגן עדן אחד ירגיש כל תענוגי עולם וחבירו לא ירגיש כלום, והיא תימה הרי אין שם מקום גשמי אלא לפי ההשגה כך המדרגה. ואנ"ש תרצו כגון בן דורדיא שזכה לעולם הבא אבל בשעה אחת (ע"ז יז). לכן הגיע לשם בלי כלים להשגת התענוגים הרוחניים. הכי נמי צדיק של חו"ל וצדיק שבא"י יהיו באותה מדרגה אבל צדיק של חו"ל כיון שדילג ממדרגא למדרגה יהיה לו פחות כלים להשיג את התענוג של אותה מדרגה.

ואולי עוד אפ"ל שזו הסיבה שצדיקים מחפשים בזיונות ומחלוקת וע"ז עולים מדרגא לדרגא כמבואר בחי"מ סימן תב שאמר מה אעשה שיש מדרגות שא"א לבוא אליהם בלי מחלוקת. כי עיקר העבודה שבין המצוות היא ירידה צורך עליה והבזיונות הן ירידה וכשעומד בנסיין אזי זוכה לעבודה של בין המצוות באיכות נפלא. ואולי זה בחי' המבואר בתורה ו' שכשבא לקנות אפרסמון אומרים לו המתן, וזה בזיון ועוד מבואר שם ששם אהי-ה מאיר עליו באחור גמ"ט דם שע"ז באים עליו בזיונות ושפיכות דמים, ואזי עיקר התשובה ידום וישתוק ועוד גם שילמד זכות על המבזה אותו, נראה פשוט שאין לך עבודה של בין המצוות באיכות יותר מזה. כי רק שהאמת מאירה לו כמו בארץ ישראל נכסף באמת למדרגה הבאה יש לו כח לעמוד בניסיונות כאלה.

^{מ"ד} עיין לק"ה תפלין ה' יז. ועיין פל"ח אות ח' על תורה כ' ומש"כ שם שטעתי טאהר מאנ"ש עיין באיבי הנחל על תורה כ'.

^{מ"ה} הלשון שם כל המקור בנרדיו והמטבר כליו והמפור מעותיו בחמתו אבל לשון כל הכועס אינו שם אלא בוודי בראשית כז:

^{מ"ה} מוהר"ת ציין לגמ' בשבת קה וצ"ע כי שם לכאורה אין ראייה על כל כועס אלא רק על מקרע בגדו ומשבר כליו וזרק מעותיו וכפי שהקשה המהר"ן חיות שם אבל בוודי בראשית כז: מפורש כלשון רבנו וכן הלשון ברמב"ם דעות ג' ובאמת מקשים עליו מה המקור שלו הרי לא ראה את הוזהר. ע"ש במפרשים.

לחור"ל/מט): וע"י שכוסף לדבר אזי נמשך לו סיעתא דשמיא לזכות לאותו דבר מאותו מקום שכוסף אליו כמבואר בלק"ה ברכת הריח ד' יח/י³

וזה שקודם ק"ש שהוא אמונת היחוד, דהיינו בברכת אהבת עולם שלפני קריאת שמע של שחרית אנו מבקשים והוא יוליכנו קוממיות לארצנו, היינו שאנו מבקשים ומתגעגעים לא"י, ועי"ז זוכים לאמונה, היינו ק"ש שהיא אמונה דהיינו שעי"ז זוכים להמשיך מארץ ישראל הארת אמת ואמונה שעל ידה ניוחד בקריאת שמע את ה' ית' כראוי:

עד כאן ביאור חברותא לתורה קנה

^ט עיין מוהר"ל בספרו נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ה' בדין שכר פסיעות – ולפיכך כאשר הולך לבית הכנסת הוא נמשך אל השם יתברך להיות לו דביקות בו יתברך. וידוע כי המתנועע אל דבר הוא דביקות גמור עם המתנועע יותר ממי שהוא קרוב לו כבר, כי המתנועע אל דבר הרי אינו עמו ועם כל זה הוא הולך אליו וזהו דביקות וחבור גמור, ודבר זה בארנו למעלה גם כן.

ועיין בזה עוד מה שכתב בדרך החיים על אבות פ"ד משנה יח

³ לק"ה ברכת הריח וברכת הודאה הלכה ד אות יח – פי זה כ"ל בכל הדברים שבקדשה כשארם רוצה לעשות איזה דבר שבקדשה כדי לזכות לתכלית הטוב שזוכין על ידי מצוה הזאת, אזי אי אפשר לו להגיע לקדשה זאת כי אם ששמייעין לו מן השמים ומאירין עליו ההארה בהעלם משרש הקדשה הזאת שהוא רוצה להגיע אליה ובלא זה לא היה אפשר לו לעולם להגיע לקדשה זאת למשל לענין קיים מצוה אחת כגון כשארם רוצה לזכות לקנות אתרוג נאה ומיניו ויש לו מניעות רבות על זה, כגון שאין אתרוגים מצויים. או שהם ביקר גדול והוא עני ואין לו ממוץ לקנותו. והוא משתוקק ומתגעגע ומתגעגע ביגיעות ומחפש דרכים איך להשיג ולהגיע לקנות האתרוג, אזי הבא לטהר מסייעין לו, כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה. והסייע דלעלא הוא מוקור שרש הקדשה של המצוה הזאת שהוא עוסק להגיע, דהיינו לענין זה שרוצה לקנות אתרוג אזי שולחין עליו הארה מלמעלה. משרש קדשת האתרוג וזאת הקדשה הולכת לסייע ולחזק רצונו נגד המניעות שמתנגרים עליו. עד שזוכה למצא אתרוג. וזה בחינת הבא לטהר מסייעין לו, כי הסייע הוא משרש הקדשה הזאת שהוא רוצה להשיגה. וכן היא בכל המצוות. ולולי זאת לא היה באפשרי להאדם לעמוד פנגד המניעות העומדים פנגדו למנועו מן הקדשה. כמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו היה נופל בידו. והעזר והסייע הוא מזאת הקדשה בעצמה כנ"ל. ובפרט כשארם רוצה להשיג איזה קדשה הנוגעת לכלל יהדותו כגון להתקרב לצדיקים וכשרים אמתיים. שעקר ברור המדמה שעל ידי זה עקר האמונה תלויה בהם או בשרוצה לבוא לארץ ישראל שהיא פללית הקדשה שאזי מתגברים פנגדו המניעות בלי שיעור. ואם לא היה הקדוש ברוך הוא עוזרו לא היה אפשר לו לשבר המניעות ולבוא להצדיק או לארץ ישראל. אף ה' יתברך עוזרו ומסייעו בכל פעם והסייע הוא ששולח עליו הארה וקדשה מהצדיק בעצמו. או מארץ ישראל בעצמה ועל ידי ההארה הזאת יש לו כח לשבר המניעות ולבוא לארץ ישראל ולהצדיק האמת כנ"ל.

